

# Rizični i zaštitni čimbenici u osnovnoškolskom obrazovanju

---

**Renata, Cindrić**

**Professional thesis / Završni specijalistički**

**2023**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:280089>

*Rights / Prava:* [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2024-12-30**



*Repository / Repozitorij:*

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



Sveučilište u Rijeci  
Filozofski fakultet u Rijeci  
Odsjek za pedagogiju

Renata Cindrić

**RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI U OSNOVNOŠKOLSKOM  
OBRAZOVANJU**

SPECIJALISTIČKI RAD

Mentorica:

Prof. dr. sc. Jasminka Ledić

Rijeka, 2022. god.

UNIVERSITY OF RIJEKA  
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES  
DEPARTMENT OF EDUCATION

Renata Cindrić

**RISK AND PROTECTIVE FACTORS IN PRIMARY EDUCATION**

SPECIALIST THESIS

Mentorica:  
prof.dr.sc. Jasminka Ledić

Rijeka, 2022. god.

## **IZJAVA O AUTORSTVU SPECIJALISTIČKOG RADA**

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad pod naslovom: Rizični i zaštitni čimbenici u osnovnoškolskom obrazovanju te da sam njegoa autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirani ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Rijeka, studeni 2022.

Renata Cindrić

Vlastoručni potpis: \_\_\_\_\_

## SAŽETAK

Tema ovog rada su rizični i zaštitni čimbenici u osnovnoškolskom obrazovanju. O količini izloženosti djece pozitivnim i negativnim utjecajima dijelom ovisi kakvi će u budućnosti biti ljudi, pozitivni ili negativni, uspješni ili neuspješni, sposobni ili nesposobni, sretni ili nesretni, agresivni ili dobroćudni.

Škola je druga zajednica po važnosti, koja nakon obitelji, ima ključnu ulogu u razvoju djeteta. U njoj dijete razvija i prakticira međuljudske odnose, u njoj se naučena ponašanja modificiraju i razvijaju, ali se uče i nova. Povećavanje količine zaštitnih čimbenika uz istovremeno smanjenje rizičnih, u svakoj obrazovnoj ustanovi će sigurno rezultirati boljim napretkom djece u učenju, a posljedično povećanjem zadovoljstva kako samog djeteta ostvarenim uspjehom i napretkom, tako i učitelja i djelatnika obrazovne ustanove koji svakodnevno ulažu veliki napor u njihov odgoj i obrazovanje samo s jednim ciljem: da postanu što bolji ljudi s izraženim talentima unutar svojih sposobnosti i sklonosti.

Rad prikazuje provedeno istraživanje rizičnih i zaštitnih čimbenika u Osnovnoj školi dr. Vinka Žganca u Zagrebu. Cilj istraživanja je utvrditi postojanje zaštitnih i rizičnih faktora koji mogu neposredno utjecati na obrazovni proces učenika i postizanje obrazovnih rezultata. Specifičnost istraživanja je u tome što je ono provedeno u multinacionalnoj školi od 730 učenika od kojih 10-ak posto učenika pripada romskoj nacionalnoj manjini koju karakteriziraju drugačije i posebne kulturološke, imovinske i socijalne prilike, različiti i specifični obrasci ponašanja prema djeci, poglavito kada je u pitanju obrazovanje, što veoma često dovodi do pružanja slabije potpore u obrazovanju, a posljedično do čestih izostanaka djece s nastave ili ranijeg izlaženja iz obrazovnog sustava.

Rad obuhvaća i analizu zakonodavnog okvira, analizu nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih u razdoblju 2009. do 2012. godine i analizu izvješća o provođenju strategije koja je postavila ciljeve, rokove provedbe i financijska sredstva, a sve sa svrhom uspostave sustava identifikacije rizičnih čimbenika i rizičnog ponašanja učenika, praćenje tih rizika te njihovog otklanjanja u odgojno-obrazovnom procesu.

Na kraju rada su prikazani rezultati istraživanja i donesen je slijedeći zaključak: školsko okruženje može samo djelomično utjecati na smanjenje rizičnih faktora ili pojačanje zaštitnih, a obje vrste čimbenika najviše dolaze i utječu na djecu iz obiteljskog okruženja.

Ključne riječi: rizični i zaštitni čimbenici, obitelj, školsko okruženje, nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladi

## SUMMARY

The topic of this paper are risk and protective factors in primary school education. The amount of children's exposure to positive and negative influences depends on what kind of people they will be in the future, positive or negative, successful, or unsuccessful, competent, or incompetent, happy, or unhappy, aggressive, or benevolent.

The school is the second most important community, which, after the family, plays a key role in the development of a child. In it, a child develops and practices interpersonal relationships, in it learned behaviors are modified and developed, but new ones are also learned. Increasing the amount of protective factors while simultaneously reducing the risk factors in every educational institution will surely result in better learning progress of children, and consequently increase the child's satisfaction with the achieved success and progress, as well as the satisfaction of teachers and employees of the educational institution, who put a great effort into their education with only one goal: to become as good people as possible with expressed talents within their abilities and preferences.

The paper presents the research carried out on risk and protective factors in the Elementary School of dr. Vinko Žganac in Zagreb. The aim of the research is to determine the existence of protective and risk factors that can directly affect the educational process of pupils and the achievement of educational results. The specificity of the research is that it was conducted in a multinational school of 730 pupils, of which about 10 percent of them belong to the Roma national minority, which is characterized by different and special cultural, economic and social conditions, different and specific patterns of behavior towards children, especially when it comes to education, which very often leads to less support in education, and consequently to frequent absences of children from classes or early exit from the education system.

The paper also includes an analysis of the legislative framework, an analysis of the national strategy for the prevention of behavioral disorders in children and young people in the period from 2009 to 2012 and an analysis of the report on the implementation of the strategy that set goals, implementation deadlines and financial resources, all with the purpose of establishing a system for identifying risk factors and risky behavior of pupils, monitoring these risks and their elimination in the educational process.

At the end of the paper, the results of the research are presented, and the following conclusion is reached: the school environment can only partially affect the reduction of risk factors or the strengthening of protective ones, and both types of factors mostly come from and affect children within the family environment.

Key words: risk and protective factors, family, school environment, national strategy for the prevention of behavioral disorders in children and young people

## SADRŽAJ

<b>1. UVOD</b> .....	8
<b>2. RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI U ŠKOLI</b> .....	9
<b>3. ZAKONODAVNI OKVIR</b> .....	16
3.1. <i>Analiza nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih za razdoblje od 2009. do 2012. god.</i> .....	18
3.2. <i>Analiza izvješća o provedbi Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih – izdvojeno za Grad Zagreb za 2010. godinu koje je podneseno u kolovozu 2011. godine te kratak osvrt na Izvješće o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. – 2020.</i> .....	22
<b>4. ISTRAŽIVANJE RIZIČNIH I ZAŠTITNIH ČIMBENIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI DR. VINKA ŽGANCA U ZAGREBU</b> .....	24
4.1. <i>Ukratko o Samovrednovanju škola</i> .....	25
4.2. <i>Cilj i zadaci istraživanja</i> .....	28
4.3. <i>Ispitanici</i> .....	28
4.4. <i>Tijek istraživanja</i> .....	29
4.5. <i>Što se ispitalo istraživanjem</i> .....	30
<b>5. REZULTATI DOBIVENI PROVEDENIM ISTRAŽIVANJEM</b> .....	32
5.1. <i>Rezultati istraživanja – učenici</i> .....	32
5.2. <i>Rezultati istraživanja – zaposlenici škole</i> .....	40
5.3. <i>Rezultati istraživanja – roditelji</i> .....	43
5.4. <i>Utvrđivanje razlika između različitih grupa ispitanika u odnosu na čimbenike</i> .....	45
<b>6. ZAKLJUČAK</b> .....	51
<b>7. PRILOZI</b> .....	55
<b>8. LITERATURA</b> .....	60



## 1. UVOD

Tema ovog rada su rizični i zaštitni čimbenici i njihovo djelovanje na obrazovanje učenika. Kako je škola druga zajednica po važnosti koja, nakon obitelji, ima ključnu ulogu u razvoju djeteta, tako je i istraživanje o postojanju rizičnih i zaštitnih čimbenika provedeno upravo u školi.

Cilj navedenog istraživanja je ispitivanje i utvrđivanje postojanja zaštitnih i rizičnih čimbenika u obrazovanju učenika OŠ dr. Vinka Žganca. Rezultati istraživanja će omogućiti osmišljavanje i provođenje specifičnih aktivnosti u školi kojima će se utjecati na jačanje zaštitnih čimbenika i umanjeње djelovanja rizičnih čimbenika na učenike i njihov proces obrazovanja.

Istraživanje je provedeno anketiranjem roditelja, učenika i zaposlenika škole. Školu polazi 730 učenika od kojih je 10-ak posto polaznika romske nacionalne manjine. Veći broj učenika potječe iz obitelji koje su slabijeg ili srednjeg socijalno-ekonomskog statusa, ili iz obitelji gdje su roditelji rastavljeni, ili je jedan od roditelja otišao na rad izvan Hrvatske. Stoga veći broj djece nema primjerenu potporu roditelja i zajednice te često izostaju s nastave ili rano izlaze iz obrazovnog sustava (romski učenici) što je jedan od rizičnih faktora.

U istraživanju su sudjelovali učenici od 3. do 7. razreda i to po dva odabrana odjeljenja (od četiri razredna odjela svakog razreda), svi zaposlenici škole i roditelji predstavnici u Vijeću roditelja (po jedan roditelj svakog razreda, njih ukupno 34). Za dobivanje potrebnih rezultata svi sudionici su ispunjavali ankete. Anketna pitanja su bila sadržajno ista, ali prilagođena određenoj grupi ispitanika.

Nakon provedene ankete i razmatranja dobivenih rezultata pokazalo se da rizični i zaštitni čimbenici najviše dolaze iz obitelji u kojoj dijete odrasta, u kojoj uči obrasce ponašanja i da školsko okruženje samo djelomično može utjecati na umanjeње rizičnih čimbenika ili pojačanje zaštitnih. U školi je dogovoreno da će se dugoročno navedenim aktivnostima posvetiti pažnja, osobito učenicima kojima je potrebna podrška, podizanje samopouzdanja i poticaj za rad i ostvarivanje ciljeva obrazovanja.

Rad se sastoji od šest cjelina. U prvom, teorijskom dijelu navode se i opisuju rizični i zaštitni faktori u obrazovanju, njihov utjecaj na obrazovanje učenika i ponašanje u osnovnoškolskoj ustanovi na temelju dosadašnjih spoznaja i prikupljenih podataka. U drugom dijelu rada prikazan je Zakonodavni okvir i osvrt na Nacionalnu strategiju prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih koju je donijela Republika Hrvatska za razdoblje 2009. – 2012. godine. Iako je Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih službeno završila 2012. godine, u njoj su postavljeni temelji za rad s djecom s poteškoćama te se njeni programi i dalje provode u školama i daju dobre rezultate. Rad obuhvaća i analizu Izvješća o provedbi nacionalne strategije iz 2010. godine, odnosno dio Izvješća koji se odnosi na Grad Zagreb u statusu

županije. To je jedino objavljeno Izvješće vezano uz Nacionalnu strategiju ali nam daje potrebne informacije koje mogu poslužiti kao provjerene smjernice. U trećem dijelu prikazana je metodologija istraživanja: što se istražuje, na koji način, kada i gdje, tko sve sudjeluje u istraživanju, tko provodi istraživanje, koji su ciljevi istraživanja. U četvrtom dijelu je prikazano istraživanje te u petom dijelu rezultati istraživanja i njihova interpretacija. U šestom dijelu iznesen je zaključak vezano za temu i provedeno istraživanje.

## **2. RIZIČNI I ZAŠTITNI ČIMBENICI U ŠKOLI**

Djeca su najranjivija skupina koja kao takva oponaša sve obrasce ponašanja, prvenstveno roditelja pa i cijelog obiteljskog i društvenog okruženja. Na njihovu trenutnu i buduću osobnost u potpunosti se odražavaju rizični i zaštitni čimbenici kojima su izloženi te oni utječu na njihov daljnji razvoj i obrazovanje.

Djeca odrastaju u različitim uvjetima i okolnostima, različitim obiteljima koje imaju svoj obrazac ponašanja i funkcioniranja, različitim okolinama i utjecajima. Neka djeca se više, a neka manje druže sa svojim vršnjacima, polaze različite predškolske ustanove pa tako i različite osnovno-obrazovne ustanove. Polaskom u školu, škola za djecu postaje glavna socijalizacijska okolina u kojoj sve više jača i utjecaj vršnjačke grupe. Škola je jedno od prvih značajnih mjesta gdje se stvaraju, razvijaju i prakticiraju međuljudski odnosi. Upravo stoga škola postaje mjesto gdje se određena ponašanja (donesena iz obitelji) modificiraju, potkrepljuju, odnosno razvijaju ili gdje se uče sasvim novi oblici ponašanja (Gruden, 1997).

Škole nisu samo mjesta gdje djeca stječu isključivo akademske vještine, one su i društveno-socijalno okruženje u kojem djeca razvijaju socijalne i emocionalne kompetencije potrebne za njihov daljnji razvoj. One uz obitelj imaju ključnu ulogu u razvoju djeteta. U školi djeca iskazuju ono što su naučila u svojim obiteljima i događa se da je škola prvo mjesto gdje djeca mogu manifestirati moguće poteškoće u ponašanju kao što su npr. povučенost, anksioznost, sramežljivost, depresivna raspoloženja, preosjetljivost i slično (internalizirani poremećaji). Često ih je teže otkriti te ostanu zanemarena što u kasnijoj dobi učenika može izazvati veće probleme u ponašanju i biti veoma opasno za samog učenika, kao i njegovu okolinu. Uz internalizirane poremećaje dolazi i do otkrivanja eksternaliziranih poremećaja kao što su problemi s pažnjom, samokontrolom, nesuradljivošću, antisocijalnim i agresivnim ponašanjem. Jedni i drugi poremećaji usko su povezani i često se isprepliću.

Podaci iz istraživanja koje je proveo OECD (The Organization for Economic Cooperation and Development), Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj kroz Program međunarodnog

ocjenjivanja (procjenjivanja) studenata, odnosno učenika, PISA (2015), pokazuju da se djeca jako razlikuju ovisno o tome iz kojih su zemalja, koliko su zadovoljni svojim životom, koja im je motivacija za postizanje ciljeva, briga za školovanjem, sudjelovanjem u tjelesnim aktivnostima, očekivanjima od budućnosti, iskustvima vršnjačkog nasilja i percepciji nepravednog tretmana nastavnika. (Marković, Granić, Hadžić, 2021).

Mnoge od tih razlika povezane su s klimom i disciplinom u učionicama, s podrškom koju im pružaju roditelji kod kuće, u obiteljskom okruženju i učitelji u školi. Škola i obiteljsko okruženje su „socijalno i emocionalno ljepilo“ u kojem se učenici osjećaju sigurno, povezano i zadovoljno. (Marković i sur., 2021).

Učitelji koji su uspostavili poticajnu komunikaciju i suradnju s učenicima, odnose pune podrške, velika su pozitivna karika u borbi protiv zlostavljanja u školi. U školama gdje učenici imaju pozitivne odnose s učiteljima prijavljeno je manje nasilja. Nažalost, zlostavljanje može negativno utjecati na obrazovna postignuća učenika jer negativno utječe na sposobnost učenika da se usredotoče na obrazovne zadatke. Ono ujedno izaziva stres kod učenika koji uslijed svega imaju jasne poteškoće u pronalaženju svoga mjesta u školi, kao i u okolini uopće. Osjećaju se neprihvaćeno pa često odustaju od sklapanja prijateljstava. Također takvi učenici često izostaju i iz škole.

Podaci pokazuju da su 15-godišnjaci čiji se roditelji uključuju u svakodnevne poslove s njima, poput jela ili razgovora, zadovoljniji svojim životom i postižu bolje obrazovne rezultate. Imaju veću motivaciju od učenika čiji roditelji ne pokazuju interes za njihova postignuća. Neki roditelji nemaju vremena za razgovor s djecom, teško im je sudjelovati u školskom životu svoje djece zbog njihovog nefleksibilnog radnog vremena ili pak ne razumiju što se u školi radi. Stoga je zadatak škole da pomogne roditeljima prebroditi ove prepreke potičući suradnju roditelja i škole stvaranjem školskog okruženja koje će biti poticajno za sve učitelje, osoblje i učenike.

Većina učenika želi snažne socijalne veze i prihvaćanje, brigu i podršku drugih. Stoga pronalaze prijatelje u školi i brižne odrasle osobe unutar školske zajednice. Osjećaj pripadnosti im pomaže da se osjećaju sigurno što utječe i na njihove obrazovne rezultate i socijalni razvoj. Više su motivirani za učenje te je veća vjerojatnost da će uspjeti u školi.

To su samo neki od faktora koji pozitivno ili negativno utječu na mlade ljude u njihovom razvoju, a time i na njihov razvojni ishod. Kakav će taj ishod biti u velikoj mjeri ovisi o vrsti, kvaliteti i količini zaštitnih, odnosno rizičnih čimbenika koji utječu na djetetov razvoj.

**Zaštitnim čimbenicima** smatraju se oni čimbenici koji pozitivno djeluju na razvoj djece, koji povećavaju mogućnost postizanja što boljih razvojnih ishoda kod djeteta za razliku od

**rizičnih čimbenika** koji negativno djeluju, a time utječu na lošije razvojne ishode i mogućnost pojave raznih smetnji u razvoju, ponajprije poremećaja u ponašanju.

Kod procjene zaštita i rizika treba biti jako oprezan i pažljivo planirati preventivne postupke kao i aktivnosti i programe koji se provode u školama. Programi i aktivnosti trebaju biti prilagođeni uzrastu djece, njihovoj mogućnosti razumijevanja onoga o čemu se govori i što se i na koji način provodi.

Prema Fraseru (Fraser,1997) zaštitni i rizični čimbenici su podijeljeni na sljedeće razine:

- individualna razina (biološki, psihološki, konstitucijski,...)
- razina užeg okruženja (obitelj, vršnjaci, škola, susjedstvo, lokalna zajednica,...)
- razina šireg okruženja (društvo, zajednica u cjelini)

**Individualni čimbenici** su oni koji su dio osobnosti svakog djeteta, njegove osobne karakteristike, znanja i vještine. Oni su preduvjet razvoja djeteta, mogu biti podupirući ili otežavajući u samom razvoju pojedinca. Dijete u najmlađoj dobi boravi u samo jednom okruženju, obitelji, u kojoj stječe početna iskustva i navike. S vremenom se uključuje i aktivno je u širem okruženju kao što je druženje s vršnjacima, boravak u vrtiću, a zatim i u školi.

**Obitelj** u kojoj dijete odrasta jedan je od najvažnijih čimbenika za razvoj zaštitnih i rizičnih faktora koji će utjecati na pozitivan ili negativan razvoj djeteta u njegovoj budućnosti i životu. Obitelj bi trebala biti primarni izvor podrške u svim segmentima djetetova života pa tako i u odgojno-obrazovnom području. Roditeljski odgoj i promatranje roditeljskih obrazaca ponašanja primarni su temelji na koje dijete dalje nadograđuje svoje ponašanje prema sebi i drugima u okolini.

Ako dijete živi u skladnoj, miroljubivoj obitelji, razgovara otvoreno o svemu što ga zanima sa svojim roditeljima, ima njihovu podršku, ono će biti sretno, otvoreno prema drugim ljudima i spremno za suradnju i uspostavljanje pozitivnih i poticajnih odnosa s okolinom. Bez obzira radi li se o malom djetetu, mladoj ili odrasloj osobi, mnogima obitelj predstavlja sigurno mjesto u životu. Ona nam pokazuje put po kojem ćemo jednog dana sami hodati, ona nas osnažuje, čini sretnima, voljenima i podiže nam samopouzdanje da bez straha kročimo kroz život unatoč preprekama koje će se pojaviti.

Nažalost, postoje i one obitelji koje ne donose radost, razumijevanje i ljubav, već nesigurnost, tugu, krivnju, obitelji koje uništavaju samopouzdanje djeteta i stvaraju osjećaj manje vrijednosti kod djeteta, a time ga i nesvjesno izdvajaju od prijatelja i društva. To su obitelji gdje vlada nesklad među roditeljima, svađa, pijanstvo jednog od roditelja – dijete postaje nesretno, povučeno, razdražljivo i nije spremno za uspostavljanje pozitivnih odnosa s okolinom. Naprotiv,

izbjegava sklapanje prijateljstava, povučeno je i često agresivno čime odbija vršnjake od sebe. Takva ponašanja djeteta daju za posljedicu veće probleme u školskom okruženju.

Istraživanja su pokazala da postoji niz obiteljskih čimbenika značajnih za pojavu nasilja među djecom (Olweus, 1998) koje možemo podijeliti u tri skupine:

1. roditeljska ponašanja
2. roditeljska agresivnost
3. zanemarivanje djeteta

Kombinacija navedenih višestrukih rizičnih čimbenika najbolje predviđa dugoročni razvoj agresivnog i nasilnog ponašanja u djece.

Istraživanja pokazuju da učenici reagiraju na promjene i stres u obitelji tako što se počinju loše ponašati ili postaju osjetljiviji. (Metcalf, 2011).

Odgojni činitelji važni u razvoju agresivnog obrasca reakcija ovise o odnosima između odraslih u obitelji. Česti sukobi, nesuglasice ili otvorene svađe između roditelja-vodile one do rastave ili ne - stvorit će nesigurne odnose za djecu i povezane su s neprimjerenim odgojnim metodama. (Olweus, 1998)

Iz svega navedenoga vidljivo je da djeca u školu dolaze s već razvijenim obrascima ponašanja, kao i sa svojim osobnim karakteristikama. Mnogi od njih donose sa sobom probleme iz svojih obitelji što iskazuju svojim ponašanjima. Poznato je da učenici reagiraju na promjene i stres u obitelji tako što se počinju neprimjerenom ponašati ili postaju osjetljivi, povučeni. A takvo ponašanje prenose i u školsko okruženje te dolazi do mogućih sukoba.

Suvremene spoznaje vezane za rizične i zaštitne čimbenike sakupio je i o njima govori Durlak (1997).

- postoje prije višestruki nego pojedinačni čimbenici povezani s određenim problemom,
- isti čimbenik može biti povezan s više poremećaja, problema,
- učinak čimbenika je prije višestruko djelovanje, nego puko pripajanje,
- mnogi razvojni ishodi čine se rezultatom i individualnih, i okolinskih čimbenika,
- mehanizam djelovanja čimbenika je nepoznat,
- mnogo više se zna o rizičnim čimbenicima, nego o zaštitnim,
- postoji bitna različitost u razvojnim ishodima u relaciji sa specifičnim čimbenicima,
- različiti čimbenici su važni u različitoj razvojnoj dobi i pod različitim okolnostima,
- nisu poznati svi relevantni čimbenici za različite razvojne ishode.

**Rizični čimbenici** su oni čimbenici koji negativno djeluju na razvoj djece, a time utječu na lošije razvojne ishode i mogućnost pojave raznih smetnji u razvoju, ponajprije poremećaja u ponašanju. U školskom okruženju rizični čimbenici se mogu odnositi na individualne čimbenike učenika u školskim uvjetima, a s druge strane na karakteristike škole kao okruženja.

Rizični čimbenici pronađeni u školskom okruženju koje navode Williams, Ayers i Arthur (1997) su:

- školski neuspjeh,
- siromašno akademsko postignuće,
- disciplinski problemi,
- nedostatna privrženost školi.

Dryfoos (1997) govoreći o predviđanju visoko-rizičnih ponašanja, među koje ubraja i školski neuspjeh, nabraja niz čimbenika koji se najčešće spominju na području obitelji, škole, zajednice i individualne čimbenike. Budući se ovdje govori o rizicima i zaštitama u školskom okruženju, navedeni su oni vezani za školu:

- niska očekivanja uspjeha,
- slaba predanost edukaciji,
- zaostajanje u školi,
- niske ocjene.

Navedeni rizični čimbenici mogu nagovijestiti daljnje probleme u usvajanju nastavnih sadržaja kao i poteškoće vezane uz ponašanje učenika i njegovu socijalizaciju u školskom okruženju. Posljedica svega navedenoga može biti rad po posebnom programu, ponavljanje razreda, smještanje u specijalnu školu, napuštanje obrazovanja – niska razina obrazovanja koja nije preduvjet za lijep i uspješan život mladog čovjeka.

Cowen i sur. (1996) navode da rani problemi s adaptacijom na školu mogu imati različite izvore, npr. teško prijašnje životno iskustvo, negativan stav prema školi i obrazovanju, nesposobnost suočavanja sa školskim zahtjevima, stalni životni stresori i drugo. Nadalje, problemi adaptacije dolaze u različitim oblicima, uključujući neprijateljska i agresivna ponašanja; strašljiva, anksiozna i povučena ponašanja; nezainteresiranost za učenje, isključivanje, ili pak dolaze u kombinacijama navedenog. Što god bio izvor ili kakav god bio modalitet manifestiranja ovih ranih problema, oni dijele dva zajednička obilježja: 1. sprečavaju učenje i osobni razvoj djece koja ih

manifestiraju, i 2. osiromašuju obrazovne prilike učenika, te onemogućavaju napore koje škola ulaže u svoju primarnu, obrazovnu funkciju.

I prediktori i rizici govore o okolnostima na koje treba obratiti pažnju i na koje treba djelovati u smislu njihovog smanjivanja ili neutraliziranja njihovog djelovanja na rast i razvoj djece i mladih.

Uz rizike koji uvijek postoje u školskom okruženju, istovremeno postoje i zaštitni čimbenici koji su podloga za pozitivan razvoj mlade osobe, razvoj njenog samopoštovanja, suradnje i povezanosti s prijateljima, učiteljima i ostalim osobama u školi, povjerenje u svoje sposobnosti i drugo.

**Zaštitni čimbenici** su oni čimbenici na kojima se temelji pozitivan razvoj djeteta.

Bašić (2009) navodi slaganje mnogih autora kako u zaštitne čimbenike možemo ubrojiti dobre vještine rješavanja problema, prosocijalno ponašanje, sposobnost slaganja s vršnjacima i odraslima, pristupačnost, smisao za humor, samostalnost, kompetentnost, visoke aspiracije, iskustvo uspjeha u školi, prisutnost odrasle osobe kao mentora u školi, učitelja kao pozitivnog modela, brižno školsko osoblje i drugo.

Znači, za uspjeh obrazovnog procesa nisu bitne samo kognitivne vještine, kao vještina rješavanja problema, već i socijalne kompetencije, kao što su opća pristupačnost i sposobnost ostvarivanja i održavanja dobrih odnosa s vršnjacima i odraslima.

Dryfoos (1997) spominje kao zaštitne čimbenike pozitivnu vezu s brižnim odraslim osobama, samostalnost i kompetentnost te visoke aspiracije. Škola treba biti podržavajuća, ali pružati i izazove učenicima kako bi se oni što bolje razvijali ovisno o svojim mogućnostima i predispozicijama.

Studija Wenera i Smitha (1988) prema Howard i Dryden, (1999) ističe važnu ulogu učitelja i nastavnika u podupiranju zdravog razvoja djece, tako što će pružati pozitivni model, ne samo kao instruktori znanja već osobe u koje je moguće imati povjerenje i koje je moguće gledati kao model za pozitivnu osobnu identifikaciju.

Niz istraživanja ukazuje kako je vezanost učenika za školu, koja proizlazi iz različitih oblika odnosa učenika sa školom, učiteljima, vrijednostima i normama koje škola promiče, važan čimbenik razvoja. Kao takva, vezanost za školu snažan je zaštitni čimbenik za razvoj rizičnih ponašanja, posebice onih kojima se krše socijalne norme koje škola promiče. Slaba vezanost za školu povezana je s nizom rizičnih ponašanja, poput korištenja sredstava ovisnosti, kockanja i antisocijalnog ponašanja.

Prepoznavši navedene rizične čimbenike i njihovo djelovanje možemo se usmjeriti na izradu preventivnih programa u školama koji bi ciljano bili usmjereni na mijenjanje roditeljskog

ponašanja i razvoj pozitivnog roditeljstva te bi tako djelomično spriječili i razvoj nasilja među djecom.

Na djecu djeluju rizični i zaštitni čimbenici koji potiču, odnosno, smanjuju rizična ponašanja. Čimbenici se ne mogu jednostavno podijeliti na zaštitne i rizične jer čimbenici kao što su roditelji, vršnjaci, školsko okruženje i šira zajednica mogu podjednako biti i rizični i zaštitni, ovisno o načinu na koji utječu na dijete.

Tabelarni prikaz zaštitnih i rizičnih čimbenika prikazala je Agencija za zlouporabu supstanci i mentalno zdravlje SAD-a, SAMHSA (2019).



SREDNJE DJETINJSTVO	(nastavljeni čimbenici obiteljskog rizika)	(nastavljeni čimbenici rizika škole/zajednice)
<ul style="list-style-type: none"> <li>Negativna slika o sebi</li> <li>Bezvoljnost</li> <li>Anksioznost</li> <li>Distimija</li> <li>Nesigurna privrženost</li> <li>Loše socijalne vještine: impulzivne, agresivne, pasivne i povučene</li> <li>Loše socijalne vještine rješavanja problema</li> <li>plahost</li> <li>Loša kontrola impulsa</li> <li>Traženje senzacije</li> <li>Nedostatak bihevioralne samokontrole</li> <li>Impulzivnost</li> <li>Rani problemi s upornim ponašanjem</li> <li>Smanjenje pozornosti/poremećaj hiperaktivnosti;</li> <li>Anksioznost</li> <li>Depresija</li> <li>Antisocijalno ponašanje</li> <li>Ozljeda glave</li> <li>Samoprijavljeni psihotični simptomi</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Roditelji oblikuju, potiču i pojačavaju procjenu prijatelj i izbjegavajuće obrasce ponašanja</li> <li>Bračni sukob; loše bračne prilagodbe</li> <li>Negativni životni događaji</li> <li>Popustljivo roditeljstvo</li> <li>Sukob roditelja i djeteta</li> <li>Niska roditeljska toplina</li> <li>Roditeljsko neprijateljstvo</li> <li>Oštra disciplina</li> <li>Zlostavljanje/maltretiranje djece</li> <li>Primjena opijata među roditeljima ili braćom i sestrama</li> <li>Neadekvatan nadzor i praćenje</li> <li>Niske roditeljske aspiracije za dijete</li> <li>Nedostatak ili nedosljednost discipline</li> <li>Obiteljska disfunkcija</li> <li>Vršnjačko odbijanje</li> <li>Stresni životni događaji</li> <li>Loše ocjene/postignuća</li> <li>Siromaštvo</li> <li>Stresni događaji u zajednici kao što je nasilje</li> <li>Svjedočenje nasilju u zajednici</li> <li>Socijalna trauma</li> <li>Negativni događaji</li> <li>Nedostatak kontrole ili savladavanja doživljaja</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>Školski neuspjeh</li> <li>Niska posvećenost školi</li> <li>Vršnjačko odbijanje</li> <li>Devijantna vršnjačka skupina</li> <li>Stavovi vršnjaka prema drogama</li> <li>Otuđenje od vršnjaka</li> <li>Zakon i normativi povoljni za konzumiranje alkohola i droga</li> <li>Dostupnost i pristup alkoholu</li> <li>Urbana okolina</li> <li>Siromaštvo</li> <li>Ovladavanje akademskim vještinama (matematika, čitanje, pisanje)</li> <li>Pridržavanje pravila ponašanja kod kuće, u školi i na javnim mjestima</li> <li>Sposobnost sklapanja prijateljstva</li> <li>Dobri vršnjački odnosi</li> <li>Dosljedna disciplina</li> <li>Jezična, a ne fizička disciplina</li> <li>Podrška šire obitelji</li> <li>Zdrave skupine vršnjaka</li> <li>Angažman u školi</li> <li>Pozitivna očekivanja nastavnika</li> <li>Učinkovito upravljanje učionicama</li> <li>Pozitivno partnerstvo između škole i obitelji</li> <li>Školske politike i prakse za smanjenje maltretiranja</li> <li>Visoki akademski standardi</li> </ul>

Izvor: [https://iod.unh.edu/sites/default/files/media/Project\\_Page\\_Resources/PBIS/c3\\_handout\\_hhs-risk-and-protective-factors.pdf](https://iod.unh.edu/sites/default/files/media/Project_Page_Resources/PBIS/c3_handout_hhs-risk-and-protective-factors.pdf)



Agencija za zlouporabu supstanci i mentalno zdravlje SAMHSA, koja djeluje kao agencija unutar američkog ministarstva zdravstva i društvenih usluga, predvodnik je u naporima javnog zdravstva da unaprijedi bihevioralno zdravlje nacije i poboljša život pojedinaca koji žive s mentalnim poremećajima i poremećajima ovisnosti o opijatima te unapređenje života njihovih obitelji. Agencija je izdala priručnik o rizičnim i zaštitnim faktorima koji utječu na djecu tijekom njihovog razvoja. (SAMHSA, 2019). U tablici su prikazane vrste poremećaja i izvori poremećaja kroz sve faze razvoja djeteta, odnosno je li njihov izvor pojedinac, obitelj ili školska zajednica. Za ovaj rad korištena je samo tablica koja se odnosi na srednje djetinjstvo jer ono obuhvaća vrijeme osnovnoškolskog obrazovanja koje je tema ovog rada te je vidljivo da na razvoj djeteta posebno negativno utječe obitelj u kojoj je prisutna depresija, zlostavljanje i nasilje, bračni sukob ili gubitak, a da škola proizvodi rizične čimbenike ukoliko je dijete u njoj izloženo stresnim događajima kao što su nasilje, socijalna trauma ili nekom drugom negativnom događaju (Ustav republike Hrvatske). Rizični faktori koreliraju pozitivno među sobom, s drugim rizičnim faktorima, a negativno koreliraju sa zaštitnim faktorima. Kod djeteta koje ima jedan rizični faktor vjerojatnije je da će razviti još rizičnih faktora, a manje je vjerojatno da će imati prisutnost zaštitnog faktora.

Iz svega navedenoga vidljivo je koliko je školsko okruženje važno za razvoj djeteta. Stoga su tema ovoga rada zaštitni i rizični čimbenici u Osnovnoj školi dr. Vinka Žganca i njihovo manifestiranje u školskom okruženju. Prikupljenim podacima o zaštitnim i rizičnim čimbenicima identificirat ćemo najčešće čimbenike u određenom području i svrstati ih u prioritete za rješavanje. Sukladno tome, preventivni programi će biti usmjereni na određena područja i uzrast učenika o čemu će biti riječ u drugom dijelu rada, a sada bih se osvrnula na nastojanje Republike Hrvatske da kroz Nacionalnu strategiju prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih i analizu izvješća o provedenoj strategiji utječe na smanjenje poremećenog ponašanja djece i mladih i posljedica koje takvo ponašanje izaziva.

### **3. ZAKONODAVNI OKVIR**

Ustav Republike Hrvatske kao temeljni i najviši pravni akt države s najvećom zakonskom pravnom snagom te najvažniji politički akt u kojem su utvrđena načela razvitka političkog, gospodarskog i pravnog sustava u dijelu III. Zašita ljudskih prava i temeljnih sloboda, točka 3. Gospodarska, socijalna i kulturna prava u člancima 62. do 65. regulira zaštitu prava djece i obitelji.

Tako je navedenim člancima određeno da je obitelj pod osobitom zaštitom države, država štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan život, roditelji su dužni odgajati, uzdržavati i školovati djecu te imaju pravo i slobodu da samostalno odlučuju o odgoju djece, tjelesno i duševno oštećeno i socijalno zapušteno dijete ima pravo na osobitu njegu, obrazovanje i skrb, dužnost je svih da štite djecu i nemoćne osobe, djeca ne mogu biti primljena na rad prije zakonom određene dobi, niti ih se smije prisiljavati na rad, obrazovanje je u Republici Hrvatskoj svakome dostupno, pod jednakim uvjetima, u skladu s njegovim sposobnostima. (Ustav Republike Hrvatske)

Ustavom Republike Hrvatske regulirano je u članku 141. da međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj snazi su iznad zakona. Republika Hrvatska je od samog svog nastanka, odnosno međunarodnog priznanja prihvatila sve važnije međunarodne ugovore i deklaracije. Republika Hrvatska je posebnom odlukom Vlade donijela odluku o sukcesiji od bivše države (SFRJ) te se smatra strankom Konvencije o pravima djeteta od dana osamostaljenja, odnosno od 08.10.1991. godine, a primanjem u punopravno članstvo Organizacije Ujedinjenih naroda 22. svibnja 1992. godine postala je i obveznica svih međunarodnih ugovora, deklaracija i konvencija koje je donijela Skupština UN-a i koji su na snazi. Primanjem u sastav Organizacije Ujedinjenih naroda Hrvatska je ratificirala Deklaraciju o ljudskim pravima i temeljnim slobodama koju je Opća skupština Organizacije Ujedinjenih Naroda donijela 10. prosinca 1949. godine. Deklaracija o ljudskim pravima Organizacije Ujedinjenih Naroda je ishodišni akt za mnoge druge deklaracije i konvencije pa tako i Deklaraciju o pravima djeteta. Deklaracija o pravima djeteta je donesena 20. studenog 1989. godine te se njome priznaju prava djece u cijelom svijetu, djetetu se pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu, a obzirom da je, kao što sam navela, pravni akt koji ima snagu nadzakonskog akta koji obvezuje države koje su je ratificirale na pridržavanje njezinih odredaba, države podliježu i nadzoru njezine provedbe. Prava djece sadržana u Konvenciji o pravima djeteta temelje se na četiri opća načela: djeca ne smiju trpjeti diskriminaciju neovisno o rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom podrijetlu, vlasništvu, teškoćama u razvoju, rođenju ili drugom statusu djeteta, njegovih roditelja ili zakonskih skrbnika. Drugo načelo određuje da djeca imaju pravo na život i razvoj u svim vidovima života, uključivši tjelesni, emotivni, psihosocijalni, kognitivni, društveni i kulturni dok se u trećem načelu navodi da pri donošenju svih odluka koje donose, kako vladina, upravna ili zakonodavna tijela, tako i odluke koje donosi obitelj ili u izvršenju postupaka koji utječu na dijete ili na djecu kao skupinu, najvažnija mora biti dobrobit djeteta. Četvrto načelo navodi da se djeci mora omogućiti aktivno

sudjelovanje u rješavanju svih pitanja koja utječu na njihov život i dopustiti im slobodu izražavanja mišljenja; ona imaju pravo izreći svoja gledišta koja se ozbiljno moraju uzeti u obzir. Prava djece u Konvenciji regulirana su kroz 52 članka, a obuhvaćaju pravo na preživljavanje, razvojna prava, zaštitna prava i pravo na sudjelovanje. Hijerarhija dječjih prava ne postoji jer su sva prava jednako važna da bi se svako dijete razvilo u cjelovitu osobu (Smerdel, 2013).

U Republici Hrvatskoj po uzoru na razvijene demokratske države i na razvijen sustav zaštite ljudskih prava i sloboda, kao posebne institucije nadzora ustavnosti i zakonitosti, uz ostale, djeluju od 1990. godine Pučki pravobranitelj (*ombudsman*) i od 2003. godine posebni, specijalizirani *ombudsmani*: Pravobranitelj za ravnopravnost spolova i Pravobranitelj za djecu. Zakonom o Pravobranitelju za djecu koji je donesen 18. lipnja 2003. godine uspostavljen je oblik izvan sudske zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda koji je specijaliziran za samo jedno područje (Smerdel, 2013).. On je važan čimbenik zaštite i promicanja ljudskih prava, jedan je od oblika nadzora nad radom tijela državne uprave i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te pokazuje doseg razine demokracije u društvu. (Pravobranitelj za djecu u Hrvatskoj, rujna 2016).

Pravobranitelj za djecu je neovisno i samostalno tijelo koje štiti djecu, prati i promiče interese i prava djece na temelju Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih ugovora i obvezujućih pravnih akata Europske unije i zakona. Imenuje ga i razrješava Hrvatski sabor na mandat od 8 godina, ne smije pripadati niti jednoj političkoj stranci, niti sudjelovati u političkim aktivnostima. Nadležnost Pravobranitelja je određena u relativno širokom opsegu, a prije svega se odnosi na praćenje primjene i usklađenost zakona s Ustavom Republike Hrvatske, međunarodnim ugovorima i konvencijama koje je Republika Hrvatska ratificirala, prati izvršenje obveza na koje se Republika Hrvatska obvezala prihvaćanjem konvencija i međunarodnih ugovora i provedbu svih propisa koji se odnose na zaštitu prava i interese djece, upoznaje djecu s načinom ostvarivanja njihovih prava, potiče djecu na izjašnjavanje, potiče i sudjeluje u aktivnostima koji su usmjereni na poboljšanje položaja djece. (Zakon o pravobranitelju za djecu, kolovoz 2017).

### *3.1. Analiza nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih za razdoblje od 2009. do 2012. god.*

U ovom poglavlju se analizira nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih jer je tematski usko vezana uz ovaj rad. Kako se u radu govori o rizičnim i zaštitnim čimbenicima u osnovnoškolskom obrazovanju uslijed kojih djeca i adolescenti nerijetko završe s manjim ili većim poremećajem u ponašanju koji neugodno, odnosno štetno utječe i na ostale

učenike i okolinu a time je i jedan od jačih rizičnih čimbenika, mišljenja sam da ih je nužno povezati te ukazati na njih.

Iako je Strategija donesena za razdoblje od 2009. do 2012. godine i nije službeno nastavljena u sljedećem razdoblju, njeni programi i predviđeni postupci kojima bi se djelovalo na mlade pokazali su se djelotvornim te su poslužili kao dobar temelj za postupanje u školama s ciljem prevencije poremećaja u ponašanju.

Republika Hrvatska je donijela prvu **nacionalnu strategiju prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih** za razdoblje od 2009. do 2012. godine u kojoj je navela opći cilj strategije, a on obuhvaća „osiguravanje minimalnih uvjeta potrebnih za kvalitetan, uspješan i zdrav rast i razvoj novih naraštaja u Republici Hrvatskoj, otklanjanje činitelja rizika odgovornih za nastajanje poremećaja u ponašanju te nastalih poremećaja u ponašanju i njihovih posljedica“. Strategija donosi i posebne ciljeve koji bi se trebali ostvariti kroz plan i program strategije, a oni obuhvaćaju pet ciljeva. Prvi cilj je unaprjeđenje sustava kojim će se u najvećoj mogućoj mjeri suzbijati nastanak i razvoj rizičnih činitelja odgovornih za pojavu poremećaja u ponašanju. Drugi cilj se odnosi na poticanje izgradnje, razvijanje i širenje činitelja zaštite. Treći cilj je usmjeren na razvoj, organiziranje i usustavljivanje mreže preventivnih aktivnosti, a četvrti cilj obuhvaća poticanje uspostavljanja i primjene programa prevencije na razinama lokalne zajednice, općine, grada, županije i države te peti cilj koji se odnosi na osiguravanje evaluacije svih programa.

Strategija je definirala i pojam „poremećaj ponašanja“ kao odstupanje u svim područjima funkcioniranja djece i mladih, a to odstupanje obuhvaća odstupanje u ponašanju u njihovom međusobnom odnosu, u odnosu sa socijalnom okolinom, u odnosu s bližnjima itd., kao i poteškoće vezane za spavanje, prehranu, asocijalno ponašanje kao što je skitnja i bježanje od kuće, agresivnost, provale i razni oblici nasilja te druge oblike asocijalnog i kriminalnog ponašanja. Obzirom da asocijalna ponašanja obuhvaćaju veliki raspon i intenzitet, kao i širinu i težinu posljedica takvog ponašanja, za samo kvalificiranje takvog ponašanja, prema strategiji, koristi se i veliki broj raznovrsnih pojmova koja karakteriziraju takvo ponašanje, kao što su devijantno, poremećeno, asocijalno, kriminalno, neprihvatljivo, antisocijalno, kao i pojam poremećaj emocija i ponašanja.

Strategija poremećaje razlikuje prema fenomenološkom kriteriju u odnosu na etiološki kriterij te prema fenomenološkom kriteriju razlikuje vrlo blage poremećaje u ponašanju kao što su neposluš, laganje, ispade bijesa do ozbiljnijih poremećaja koji se manifestiraju u obliku agresivnog ponašanja, krađe, besposličarenje te teških oblika razbojstava, vandalizma i ubojstava. Drugu skupinu čine nesvršishodni oblici ponašanja koji se pojavljuju kao reakcija na djelovanje rizičnih

čimbenika, pozivi u pomoć odraslima koji se mogu povećati do neželjenih razmjera u slučaju izostanka odgovarajuće reakcije od strane onih kojima je poziv upućen. Treću skupinu čine eksternalizirani i internalizirani poremećaji, četvrtu čine poremećaji koji mogu biti vidljivi ili skriveni. Zatim se tu još pojavljuju pred delikventna i delikventna ponašanja, ponašanja kojima dijete više šteti sebi ili više šteti drugima, kao i ponašanja koja odstupaju od uobičajenih koja su karakteristična za određeni društveni kontekst.

Prema drugom kriteriju razlikovanja poremećaja u ponašanju najčešće se misli na poremećaje koje nastaje kao posljedica nepovoljnih utjecaja sredine i psihosocijalnih stresora, općeg zdravstvenog stanja, prisutnosti rizičnih čimbenika različitog stupnja intenziteta i odsutnosti zaštitnih čimbenika te specifičnosti u psiho-biokemijskom području ili specifičnosti strukture kromosoma.

Prema strategiji jedna od definicija poremećaja u ponašanju je da „poremećaji u ponašanju predstavljaju skupni naziv za sve one pojave biološke, psihološke i socijalne geneze koje manje ili više pogađaju pojedinca i nepovoljno djeluju na njegovu aktivnost i reaktivnost, te neugodno ili, dapače, štetno i opasno, utječu na druge pojedince i društvene organizacije (obitelj, dječje ustanove, školu, užu i širu zajednicu)“.

Prema Jankoviću čiju je definiciju preuzela nacionalna strategija, poremećaj u ponašanju je »složeni skup funkcioniranja i ponašanja djece i mladih, koja u određenoj sredini i vremenu značajno odstupaju od normi te sredine, a predstavljaju nevoljni odgovor na djelovanje činitelja rizika, kojima su djeca i mladi izloženi duže vrijeme, najprije kao obavijest okolini o prisutnosti i intenzitetu rizičnih uvjeta rasta i razvoja, a kasnije kao odgovor, izraz usklađivanja svog funkcioniranja s danim uvjetima, novi rizik za dijete i okolinu.« (Janković, 2006.)

Osnovni razlog donošenja strategije je prevencija poremećaja u ponašanju i posljedica takvog ponašanja pa stoga strategija donosi i definiciju prevencije kao „učinkovitu provedbu preventivnih aktivnosti odnosno primjenu metoda, tehnika i postupaka kojima će biti uspostavljeni uvjeti u kojima neće uopće doći do pojave, jačanja i napredovanja činitelja rizika, radi njihove eliminacije, onemogućavanja djelovanja ili omogućavanja učinkovitog suočavanja s posljedicama njihovog djelovanja“.

Prevencija se može definirati prema Gibbssu i Bennettu (1990,11.) kao „suradnički proces (škole i zajednice) planiranja i primjene mnogostrukih strategija koje smanjuju specifične rizike povezane s problemima ponašanja mladih i koji jačaju zaštitne čimbenike koji osiguravaju zdravlje mladih ljudi i njihovu dobrobit“... „Prevenciju je moguće odrediti i kao složeni sustav mjera, aktivnosti i kontinuiranih napora usmjerenih otklanjanju rizičnih činitelja i/ili posljedica njihovog djelovanja, jačanja zaštitnih činitelja na svim razinama, područjima i ključnim točkama s ciljem

osiguravanja kvalitetnog rasta, razvoja, prilagodbe i sazrijevanja novih naraštaja u sigurne, prilagođene, uspješne i sretne, a samim tim i zdrave ljude.“

Područja nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih obuhvaćaju: 1. Istraživanje pojave 2. Unapređenje sustava prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih 3. Predložiti načine unapređenja provedbe odgojno-obrazovnih, zdravstveno-intervencijskih, policijsko-preventivnih, prekršajno-pravnih i kazneno-pravnih mjera 4. Provoditi preventivne školske programe u svrhu prepoznavanja modela dobre prakse 5. Uspostaviti sustav identifikacije rizičnih čimbenika i rizičnih ponašanja učenika, njihovog praćenja te otklanjanja u odgojno-obrazovnom sustavu 6. Izraditi prijedlog modela uključivanja djece i mladih te njihovih roditelja na razini lokalne zajednice, u pripremu i provedbu programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih 7. Osnajiti ulogu zdravstva u provedbi programa prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih 8. Izraditi prijedlog povećanja svih kapaciteta za liječenje djece i mladih s poremećajima u ponašanju i višestrukim smetnjama, uvažavajući regionalne potrebe 9. Izraditi plan aktivnosti osposobljavanja i intenzivnog uključivanja sustava socijalne skrbi u provedbu prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih 10. Izraditi prijedlog djelovanja pojedinih društvenih sustava s posebno rizičnim skupinama djece i mladih (djeca i mladi koji prekidaju školovanje, samovoljno se udaljavaju iz obitelji, udomiteljskih obitelji ili bježe iz odgojnih ustanova, pridonose nesigurnosti u prometu te koji su skloni rizičnom ponašanju u svim područjima 11. Sve zakone i propise koji se tiču djece i mladih, pripremati žurno i tražiti žurno donošenje 12. Osigurati i osposobiti dovoljan broj stručnjaka te prostorne, materijalne i druge preduvjete potrebne za provedbu mjera vezanih uz poremećaje u ponašanju u području zdravstva, školstva, socijalne skrbi, policije te prekršajnih i kaznenopravnih mjera 13. Analiza stanja i unaprjeđenje postojeće mreže različitih oblika skrbi o djeci i mladima s poremećajima u ponašanju

Strategija je predvidjela za svako od navedenih četrnaest područja mjere koje se trebaju provesti, tijela državne uprave i druga javnopravna tijela koja su nositelji i sunositelji njezine provedbe, financijska sredstva te je postavila rokove za njezinu provedbu. Kao nositelji i sunositelji provedbe određeni su Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo pravosuđa, Državno odvjetništvo, Visoki prekršajni sud, Državni inspektorat, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave), a u njezinoj provedbi sudjeluju i znanstvene i stručne organizacije te organizacije civilnog društva.

*3.2. Analiza izvješća o provedbi Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih – izdvojeno za Grad Zagreb za 2010. godinu koje je podneseno u kolovozu 2011. godine te kratak osvrt na Izvješće o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. – 2020.*

Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti je podnijelo izvješće o provedbi nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih analizirano prema područjima primjene i mjerama koje su donesene po pojedinim županijama. Navest ću samo pojedine dijelove izvješća koje je podneseno za Grad Zagreb jer je cjelokupno izvješće koje obuhvaća pojedinačna izvješća svih sudionika provedbe nacionalne strategije te jedinica lokalne (regionalne) samouprave preopširno i predetaljno razrađeno.

Tako se u izvješću navodi da je Grad Zagreb organizirao interdisciplinarni sastanak u cilju jasnijeg definiranja Protokola o postupanju u slučajevima nasilja među djecom. Navodi se da sve odgojno-obrazovne ustanove u okviru Godišnjeg plana i programa izrađuju školske preventivne programe te se njihova izvješća prikupljaju dva puta godišnje. Kroz Program socijalnog značenja financiraju se različiti programi, koji su besplatni, iz područja kulture, sporta, socio-pedagoški programi s ciljem okupljanja djece i mladih i njihovog „odvođenja s ulice“ te se djeca i mladi mogu uključiti u aktivnosti koje su organizirane izvan sustava redovnog školovanja. Navedenim programima su obuhvaćena djeca i mladi u dobi od 6 do 18 godina. Grad Zagreb jednom godišnje provodi natječaj za predlaganje programa i projekata od socijalnog značenja o kojima odlučuje Povjerenstvo za odabir programa socijalnog značenja te je 2010. godine odabralo iz područja kulture (32 programa), tehničke kulture (40 programa), sporta (56 programa) i socio-pedagoški programi (55 programa).

U izvješću se navodi da Ured surađuje s osnovnim i srednjim školama, Zavodom za javno zdravstvo Dr. Andrija Štampar te Informativnim centrom za prevenciju Policijske uprave zagrebačke.

Provode se programi pomoćnici u nastavi/osobni pomoćnici, njihova edukacija radi kvalitetnijeg rada s djecom koja imaju određene poteškoće, odnosno poremećaje u ponašanju. Međutim, iz dostupnih izvora, može se zaključiti da je 2009. godine uzet veliki zamah po pitanju prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih, ali je do sada podneseno samo jedno izvješće i prikazani su rezultati u prvoj godini rada. Isti programi i danas traju, ali novijih podataka o postignutim uspjesima nema, kao i o eventualno novim projektima i programima. (Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2011).

Grad Zagreb i dalje potiče i financira započete projekte te se isti provode i u Osnovnoj školi dr. Vinka Žganca u Zagrebu. Provodi se program „Škola u prirodi“ u sklopu koje djeca

organizirano odlaze na pet dana terenske nastave u pratnji svojih učitelja. Treći razredi prema Godišnjem planu i programu rada idu na Sljeme a četvrti razredi u Crikvenicu ili Novi Vinodolski te obrađuju nastavne sadržaje vezane uz ta geografska područja. Manji dio iznosa organizacije i boravka djece na terenskoj nastavi pokrivaju sami roditelji a veći dio Grad Zagreb.

Provodi se i projekt „Pomoćnici u nastavi“ koji se financira iz proračuna Grada Zagreba, ali i iz sredstava Europskog socijalnog fonda. Pomoćnici u nastavi i stručni komunikacijski posrednici su određeni Pravilnikom o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima kao „jedan od oblika razumne prilagodbe u skladu s individualnim potrebama učenika“, a sve sa svrhom omogućavanja pojedinom učeniku sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu na ravnopravnoj osnovi s drugim učenicima te da bi se spriječila svaka moguća diskriminacija na osnovi invaliditeta. Pravilnik je definirao i načelo razumne prilagodbe u smislu osiguravanja potpore učeniku prema utvrđenim individualnim potrebama, funkcionalnim sposobnosti te razini samostalnosti pojedinog učenika, a sve sa svrhom postizanja što veće samostalnosti učenika u školskom okruženju.

Vlada Republike Hrvatske dala je Izvješće o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017.-2020. godine (2018) gdje je vidljivo da se i u toj Nacionalnoj strategiji predviđaju daljnje mjere koje se odnose na unapređenje odgoja i obrazovanja. Posebno se ističu dvije mjere, a to su Mjera 4. Uspostaviti jedinstveni sustav osiguravanja neposredne potpore pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika te Mjera 5. Osigurati udžbenike prilagođene posebnim odgojno obrazovnim potrebama učenika (u jeziku, pismu i mediju). Tim mjerama omogućuje se učenicima bolja socijalizacija s vršnjacima jer lakše prate nastavne sadržaje i ne zaostaju za ostalim učenicima u razumijevanju sadržaja i napretku ovisno o svojim sposobnostima i mogućnostima.

U osnovnoj školi dr. Vinka Žganca zaposlena su tri pomoćnika u nastavi i jedan komunikacijski posrednik koji rade s djecom s teškoćama. Njihova prisutnost je veoma dobro prihvaćena od strane svakog pojedinog djeteta, ali i od roditelja jer im olakšavaju i pomažu u teškom procesu odgoja i obrazovanja djeteta s teškoćama. Međutim učestali problem u cijelom procesu, od trenutka uvođenja ovog projekta pa do danas, je što su pomoćnici u nastavi relativno slabo plaćeni te su zaposleni na nepuno radno vrijeme, uglavnom oko pola radnog vremena, te im to ne može biti dostatan prihod (plaća) za svakodnevni život. Pomoćnici u nastavi napuštaju relativno brzo taj posao zbog pronalaska boljeg, a posljedično dolazi do česte promjene pomoćnika u nastavi što može izazvati negativne reakcije kod djeteta zbog ponovne prilagodbe novoj osobi, a onda i rezultati njegovog napretka nisu na razini kakvoj bi mogli biti. Međutim, kako se projekt financira sredstvima iz Europskog socijalnog fonda te sredstvima iz Grada Zagreba, što znači da



je projekt privremen, nerealno je očekivati da će doći do značajnijih promjena u samoj njegovoj organizaciji te trajnom zapošljavanju pomoćnika u nastavi. Ali unatoč nekim manjkavostima, bolje je da projekt postoji nego da ga nema, jer njegovu vrijednost najbolje mogu procijeniti njegovi korisnici.

Od 2009. godine, osim navedenih, nisu se provodili neki novi projekti, a Grad Zagreb, koji je imenovao i koordinatoricu za provođenje nacionalne strategije okrenuo se donošenju svojih socijalnih programa na lokalnoj razini.

Jednom nacionalnom strategijom prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih, uz intenzivniji trogodišnji napor, napravio se prvi korak, ali to svakako nije dovoljno za ostvarenje značajnijih rezultata.

Poremećaji u ponašanju djece i mladih posljedica su izloženosti te iste djece u većem opsegu rizičnim, a manje zaštitnim čimbenicima. Kako su glavna tema ovog rada rizični i zaštitni čimbenici tako će u nastavku biti prikazano istraživanje o prisutnosti rizičnih i zaštitnih čimbenika u Osnovnoj školi dr. Vinka Žganca u Zagrebu, njihovoj vrsti i utjecaju na učenike te eventualnoj uporabi rezultata u promjeni načina oblika obrazovanja, ukoliko istraživanje rezultira većom prisutnošću negativnih čimbenika.

#### **4. ISTRAŽIVANJE RIZIČNIH I ZAŠTITNIH ČIMBENIKA U OSNOVNOJ ŠKOLI DR. VINKA ŽGANCA U ZAGREBU**

Sve navedeno u prethodnom tekstu potaknulo me je da provedem istraživanje s ciljem utvrđivanja postojanja rizičnih i zaštitnih čimbenika u školi kako bismo mogli odlučiti koje aktivnosti organizirati da rizične čimbenike maksimalno umanjimo i omogućimo našim učenicima rad u ugodnom i prihvatljivom školskom okruženju sa što većom podrškom bilo u školskom životu ili pomoći u rješavanju problema u okruženju njihove obitelji.

Osnovna škola je mjesto gdje učenici provedu veći dio svoga mladog života, mjesto gdje stječu znanja i vještine ali isto tako razvijaju pozitivne odnose među sobom-vršnjacima, s učiteljima i stručnim suradnicima i ostalim odraslim osobama što je preduvjet za daljnje razvijanje uspješnih osobnih i radnih odnosa u njihovoj budućnosti. Kako bi se to i ostvarilo, potrebno je za svu djecu, onu koja su iz poticajnih obitelji i onih iz obitelji gdje im nije pružena pažnja, podrška i ljubav, omogućiti poticajno školsko okruženje, podršku odraslih osoba i pomoć da se svi osjećaju jednako vrijednima, sposobnima.

Mišljenja sam da je potrebno pomoći učenicima iz obitelji gdje im nije pružena podrška na način da učitelji i stručni suradnici škole razgovorom s tom djecom otkriju razloge njihovog neprimjerenog ponašanja, ne osuđujući ih unaprijed da su zločesta, neodgojena, lijena i slično. A

tada se treba posvetiti rješavanju problema u suradnji s roditeljima čija je odgovornost da svome djetetu osiguraju poticajnu obiteljsku sredinu i sretno djetinjstvo puno podrške te podršku u školovanju.

Stoga smo, na sjednici Učiteljskog vijeća, zajednički donijeli odluku da ćemo istraživanje postojanja rizičnih i zaštitnih čimbenika u našoj školi provesti u sklopu samovrednovanja škole, u školskoj godini 2020/21. Nakon analize dobivenih rezultata radit će se na jačanju zaštitnih a umanjivanju rizičnih čimbenika, kako bismo pružili našim učenicima mogućnost da svoju školu gledaju kao pozitivno i sigurno okruženje u kojem mogu steći znanja i kompetencije za svoju budućnost.

Za navedeno istraživanje smo se odlučili s namjerom da uočimo s čime se učenici svakodnevno nose u svom životu, imaju li potrebnu podršku roditelja, učitelja i ostalih čimbenika u školskom okruženju, kako procjenjuju svoje međusobne odnose (učenik-učenik, učenik-učitelj,...) i kako bismo se prvenstveno mogli usmjeriti na moguće probleme s kojim se suočavaju u svom školskom životu, a i pomoći im u rješavanju problema u obitelji.

Budući da je istraživanje provedeno u sklopu samovrednovanja škole, prvo ću se ukratko osvrnuti na to što podrazumijeva samovrednovanje škola.

#### *4.1. Ukratko o Samovrednovanju škola*

Obrazovni sustav je izuzetno važan dio društvenog funkcioniranja a njegova kvaliteta utječe na sva područja društva kao i na osobni razvoj pojedinca. Unaprjeđenje kvalitete obrazovanja zadaća je svake obrazovne ustanove, a i jedan je od strateških ciljeva Republike Hrvatske. Kvaliteta obrazovanja unapređuje se poboljšanjem kvalitete svake pojedinačne škole što se može postići na različite načine i na koju se može djelovati s različitih aspekata kao što su poboljšanje obrazovnih programa, poboljšanje materijalnog stanja škole kao preduvjet za suvremeno provođenje obrazovnog procesa. Početni korak k unapređenju kvalitete škole je utvrditi početno stanje, odabrati razvojne ciljeve škole i sustavno raditi na njihovom ostvarenju. Škole to čine kroz samovrednovanje škola koje su dužne provoditi od 2008. godine (članak 88. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi).

Samovrednovanje polazi od stajališta da učitelji, stručni suradnici i ostali djelatnici škole, učenici, njihovi roditelji i lokalna zajednica najbolje poznaju stanje u školi te su kao takvi najkompetentniji za procjenjivanje jakih strana škole kao i utvrđivanje slabijih strana na kojima trebaju zajednički sustavno raditi, utvrditi i ostvariti ciljeve za unaprjeđenje kvalitete škole.

**Tri kategorije kvalitete škola** koje daju cjelovitu sliku funkcioniranja pojedine škole su:

- obrazovna postignuća učenika
- procesi unutar škole i
- organizacija rada škole

U Vodiču za provedbu samovrednovanja osnovnih škola svaka od navedenih kategorija ima svoja **područja unaprjeđenja**.

Kategorija kvalitete škole koja će djelomično biti razrađena u ovom specijalističkom radu je *Procesi unutar škole*. Oni obuhvaćaju sljedeća područja unaprjeđenja:

- odnos učenika prema drugim učenicima i školi
- odnos učenika i učitelja
- poučavanje i učenje
- vrjednovanje učeničkog napretka i postignuća
- odnos učitelja, roditelja i škole
- planiranje nastavnog procesa
- radno ozračje

Četiri područja koja će biti ispitana u ovom radu (upitnicima za učenike, roditelje i zaposlenike škole), a poslužiti će kao podloga za utvrđivanje rizičnih i zaštitnih faktora u obrazovanju naših učenika su:

- odnos učenika prema drugim učenicima i školi
- odnos učenika i učitelja
- odnos učitelja, roditelja i škole
- radno ozračje

### **Odnos učenika prema drugim učenicima i školi**

Pitanja iz Upitnika koja se odnose na ovo područje ispituju međusobne odnose među učenicima i njihov odnos prema školi. Ispituje se povezanost učenika na nivou razreda te osjećaj pripadnosti istom kao i odnos s ostalim učenicima škole. Neka pitanja se odnose na osjećaj pripadnosti, odnosno podršku koju učenici dobivaju od odraslih u školi ne uključujući učitelje. U podržavajućem okruženju učenici mogu izraziti sve svoje potrebe, iskazati svoje socijalne i kognitivne potencijale.

U ovom području najvažniji su odgovori učenika. Odgovori učitelja, ostalih zaposlenika i roditelja govore nam samo o tome koliko su informirani o stavovima koje imaju učenici prema drugim učenicima i školi.

### **Odnos učenika i učitelja**

Pitanjima u Upitniku procjenjuju se ponašanja učitelja prema učenicima. Prate li izostanke učenika s nastave, uspjeh svojih učenika kao i njihovo ponašanje u školi. Daju li učitelji učenicima podršku u radu, ohrabruju li ih, razumiju li ih, znaju li održavati disciplinu u razredu. Kroz dobivene odgovore vidimo hvale li i potiču učitelji svoje učenike, pričaju li s njima i koliko ih razumiju. Samo dobri odnosi između učitelja i učenika omogućuju razvoj socijalnih kompetencija kod učenika, njihovo samopouzdanje, emocionalni razvoj kao i postizanje boljih obrazovnih rezultata. Takvi učenici će doživljavati školu kao poticajno okruženje i s voljom će dolaziti u školu i učiti.

### **Odnos učitelja, roditelja i škole**

Pitanjima iz ovog Upitnika doznajemo koliko su roditelji upućeni u aktivnosti učenika u školi, njihovo ponašanje i uspjeh. Također doznajemo kakva je suradnja roditelja s učiteljima i stručnim suradnicima škole. U odgojno-obrazovnim ustanovama treba se što više raditi na uključivanju roditelja u aktivnosti škole jer je obrazovanje dio zajedničkog posla u kojem sudjeluju i učenici i učitelji i roditelji. A kad učenici vide da je učiteljima i roditeljima stalo do njihovog obrazovanja, da ih potiču i ohrabruju u njihovom radu, bit će motiviraniji i postizati bolje rezultate.

### **Radno ozračje**

Pitanja iz ovog područja govore nam o kvaliteti odnosa školskih zaposlenika, međusobnom poštivanju i podršci. Pozitivna školska klima podrazumijeva dobru međusobnu suradnju, dogovaranje oko rješavanja problema, konstruktivne dogovore oko svih pitanja vezanih uz odgojno-obrazovni proces ili nešto drugo. Zaposlenik koji radi u podržavajućem, ugodnom okruženju bit će motiviraniji za rad i pružit će učenicima pozitivan primjer osobe koja s ljubavlju radi svoj posao.

Istraživanje u ovom radu temelji se na ispitivanju funkcioniranja navedena četiri područja jer smo mišljenja da za funkcioniranje cjelokupne škole i postignuća učenika kao i djelatnika ovise upravo o odnosima koji vladaju u školskom okruženju. Podržavajući odnosi važan su zaštitni čimbenik pozitivnog razvoja djece, a cilj istraživanja je utvrditi postojanje rizičnih i zaštitnih čimbenika u razvoju naših učenika.

#### *4.2. Cilj i zadaci istraživanja*

**Cilj** provedenog istraživanja bio je utvrditi postojanje zaštitnih i rizičnih čimbenika u Školi kako bi se dogovorenim aktivnostima radilo na poboljšanju tj. smanjenju utvrđenih rizičnih čimbenika (izostajanje s nastave, agresivnost kod učenika, slaba povezanost i međusobno nepoštivanje među učenicima). Sakupljanje podataka o rizičnim i zaštitnim čimbenicima omogućit će nam identificiranje najčešćih čimbenika te njihovo svrstavanje po prioritetima djelovanja.

Rezultati istraživanja trebali bi nam dati smjernice kojim aktivnostima utjecati na bolju povezanost među učenicima, njihovu suradnju i privrženosti školi (zaštitni čimbenici) čime bismo utjecati i na postizanje boljih obrazovnih rezultata naših učenika kao i razvijanje zajedništva i osjećaja pripadnosti školskoj zajednici.

#### **Zadaci istraživanja:**

Zadaci istraživanja su usporediti razlike među različitim grupama sudionika ispitivanja u odnosu na čimbenike te na temelju dobivenih rezultata osmisliti i dogovoriti aktivnosti u školi i široj zajednici koje bi rezultirale umanjnjem djelovanja rizičnih i pojačanjem djelovanja zaštitnih čimbenika na učenike i njihovo obrazovanje i povezani su život u zajednici.

#### *4.3. Ispitanici*

##### *1. kategorija ispitanika*

U istraživanju su sudjelovali zaposlenici škole, od njih 81 sudjelovalo je u anketiranju 68 (83.9%). 46 učitelja i stručnih suradnica u rasponu od 27 do 64 godine, od kojih je 11 učitelja (26%) muškog spola. Svi su više ili visoke stručne spreme. Sudjelovalo je ostalih 22 zaposlenika (kuharice, spremačice, domari i upravno osoblje) u rasponu od 40 do 56 godina, srednje stručne spreme.

## *2. kategorija ispitanika*

Predstavnici roditelja svakog razreda koji čine Vijeće roditelja također su sudjelovali u anketiranju. Većinom su srednje stručne spreme, pojedinci i visoke stručne spreme, starosti od 27 do 44 godine. Od njih 34, odazvalo se na anketiranje 26 (76%).

## *3. kategorija ispitanika*

Osim navedenih ispitanika, anketni upitnik su ispunjavali i naši učenici od trećeg do sedmog razreda (po dva razredna odjela od četiri odjela), odabrani metodom slučajnog odabira, od 8 do 14 godina starosti. Očekivani broj učenika sudionika bio je 226, a sudjelovalo ih je 211 (93%). Osmi razredi nisu anketirani iz razloga što su bili pri kraju svog osnovnoškolskog obrazovanja. Prvi i drugi razredi nisu sudjelovali u anketiranju jer je zajedničko mišljenje provoditelja istraživanja bilo da su učenici tih razreda još uvijek premali za davanje mišljenja o postavljenim pitanjima i nemaju dovoljno iskustva da procijene što odgovoriti.

Sudjelovanje u anketiranju provelo se u skladu s *Etičkim kodeksom istraživanja s djecom* te je bilo anonimno. Anonimno je bilo i za ostale sudionike.

Dopuštenje za istraživanje/anketiranje dobiveno je od ravnateljice škole koja je pokrenula navedeno istraživanje i aktivno sudjelovala u njemu. Dopuštenje za anketiranje učenika dobiveno je i od njihovih roditelja/staratelja.

## *4.4. Tijek istraživanja*

Istraživanje je provedeno u razdoblju od veljače 2021. do prosinca 2021., unutar Samovrednovanja škole koje provodi Tim za samovrednovanje. Članovi Tima za samovrednovanje bili su: ravnateljica škole, stručne suradnice, predstavnici učitelja razredne i predmetne nastave, predstavnik roditelja, vanjski član i kritični prijatelj-ravnateljica susjedne škole. Suglasno su dogovorene etape akcijskog plana koje su imale svoju aktivnost, rok za realizaciju te članove Tima koji su proveli određenu aktivnost.

Od veljače do lipnja 2021. god. osmišljeni su anketni upitnici za utvrđivanje rizičnih i zaštitnih čimbenika škole vezano za odabranu temu: Moja škola kao pozitivno i sigurno okruženje. Članovi Tima zajednički su dogovorili čestice (elemente) kojima se kroz upitnik ispitalo postojanje zaštitnih i rizičnih čimbenika u našoj školi. Smjernice za osmišljavanje čestica kojima su ispitani sudionici našli smo u Vodiču za provedbu samovrednovanja u osnovnim školama kojeg je izdao Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja u ožujku 2009. godine. Čestice nismo

preuzeli doslovno, već smo ih oblikovali sukladno onome što smo njima htjeli ispitati, prilagodili smo ih i razradili za naše potrebe. U izradi čestica sudjelovale su stručne suradnice i ja kao ravnateljica.

Upitnici za učenike i roditelje su osmišljeni na način primjeren kategoriji ispitanika, ali sva pitanja su istovrsna, iako malo izmijenjena daju odgovor na isto pitanje. Upitnik za djelatnike malo je izmijenjen jer se više temelji na njihovom odnosu s učenicima i onome na što oni mogu utjecati svojim radom. (Prilog 1.)

Anketiranje svih skupina ispitanika provedeno je na dva načina. Način provedbe za učenike, učitelje i stručnu službu provedeno je on line (google forms, teams), a za roditelje i ostale zaposlenike škole papirnato.

Svakoj kategoriji ispitanika provoditelj je objasnio svrhu i cilj istraživanja te sudionike uputio u način popunjavanja upitnika (Prilog 2.) Također im je rečeno da mogu pitati sve što im nije jasno i odustati od popunjavanja upitnika u bilo kojem trenutku. Upitnik se primjenjivao grupno za vrijeme nastave (učenici), u dogovorenim terminima odvojeno roditelji, učitelji i ostali zaposlenici škole. Za popunjavanje upitnika predviđeno je 45 minuta. Svi upitnici bili su ispravno popunjeni te su kao takvi ušli u obradu podataka.

Unos dobivenih podataka nakon provedenog ispitivanja (anketiranja) u za to pripremljene tablice, prema kojima su izrađeni grafički prikazi u ovom radu, napravili su za razrednu nastavu dvije učiteljice razredne nastave, za predmetnu nastavu dvije učiteljice predmetne nastave, za zaposlenike pedagoginja i psihologinja, a za roditelje ravnateljica i logopedinja.

Analiza rezultata utvrđenih zaštitnih i rizičnih čimbenika provedena je početkom nove školske godine u rujnu 2021. godine. Sredinom listopada 2021. god. prezentirani su rezultati istraživanja Učiteljskom vijeću te su razmotrene i predložene aktivnosti kojima bi se moglo pokušati utjecati na umanjene djelovanja rizičnih čimbenika, kao i jačanje zaštitnih čimbenika kod naših učenika.

Isti i objedinjeni podatci te dogovorene aktivnosti s Učiteljskog vijeća prezentirani su Timu za samovrednovanje krajem listopada 2021. s ciljem provođenja novih aktivnosti u slijedećem polugodištu utemeljenih na provedenom istraživanju.

#### *4.5. Što se ispitalo istraživanjem*

Za potrebe ovog rada u postupku utvrđivanja postojanja zaštitnih i rizičnih čimbenika u školi, ispitivani su zaštitni čimbenici na 11 čestica i rizični čimbenici na 7 čestica.

Svjesni činjenice da su najvažniji i najpoticajniji zaštitni čimbenici koji djeluju na naše učenike **povezanost među učenicima i njihova povezanost s učiteljima i ostalim zaposlenicima škole**, usmjerili smo se upravo na ispitivanje tih čimbenika. Uključili smo i česticu s roditeljima koji neizostavno sudjeluju, posredno ili neposredno, u školskom životu djece.

**Čestice kojima su procjenjivani zaštitni čimbenici su sljedeće:**

1. U mojoj školi učenici imaju dobre ocjene.
2. U mojoj školi učenici se osjećaju povezano.
3. Učitelji, koji nam predaju, prate naše pohađanje škole, naš uspjeh i probleme u ponašanju.
4. U mojoj školi razvija se zajedništvo u razredu.
5. U mojoj školi postoje važne odrasle osobe za učenike.
6. Učitelji i osoblje škole pružaju mi podršku.
7. Roditelje zanima što radimo u školi i kako se ponašamo.
8. Imam priliku surađivati s vršnjacima i učiteljima u školi.
9. U mojoj školi svi se poštuju.
10. U školi učimo kako rješavati probleme.
11. Moji učitelji znaju održavati disciplinu u razredu.

**Čestice kojima su procjenjivani rizični čimbenici su sljedeće:**

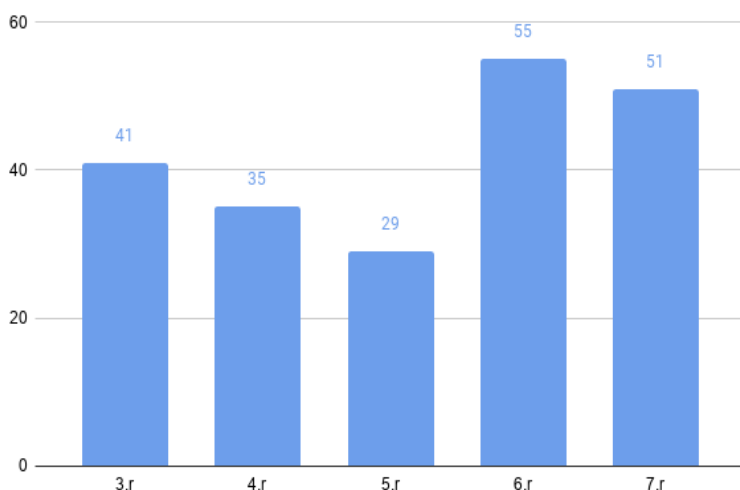
1. Puno učenika izostaje s nastave u školi.
2. Ne potiču nas dovoljno na uključivanje u školske aktivnosti.
3. Puno učenika u mojoj školi ima loš uspjeh.
4. Roditelje ne zanima što radimo u školi i kako se ponašamo.
5. Učitelji nas ne ohrabruju i ne razumiju nas.
6. U školi ne mogu dobiti pomoć (vezano za učenje, strahove, nasilje).
7. U mojoj školi učenici su agresivni.



## 5. REZULTATI DOBIVENI PROVEDENIM ISTRAŽIVANJEM

### 5.1. Rezultati istraživanja – učenici

Grafikon 1. Broj učenika od 3. do 7. razreda koji su sudjelovali u istraživanju



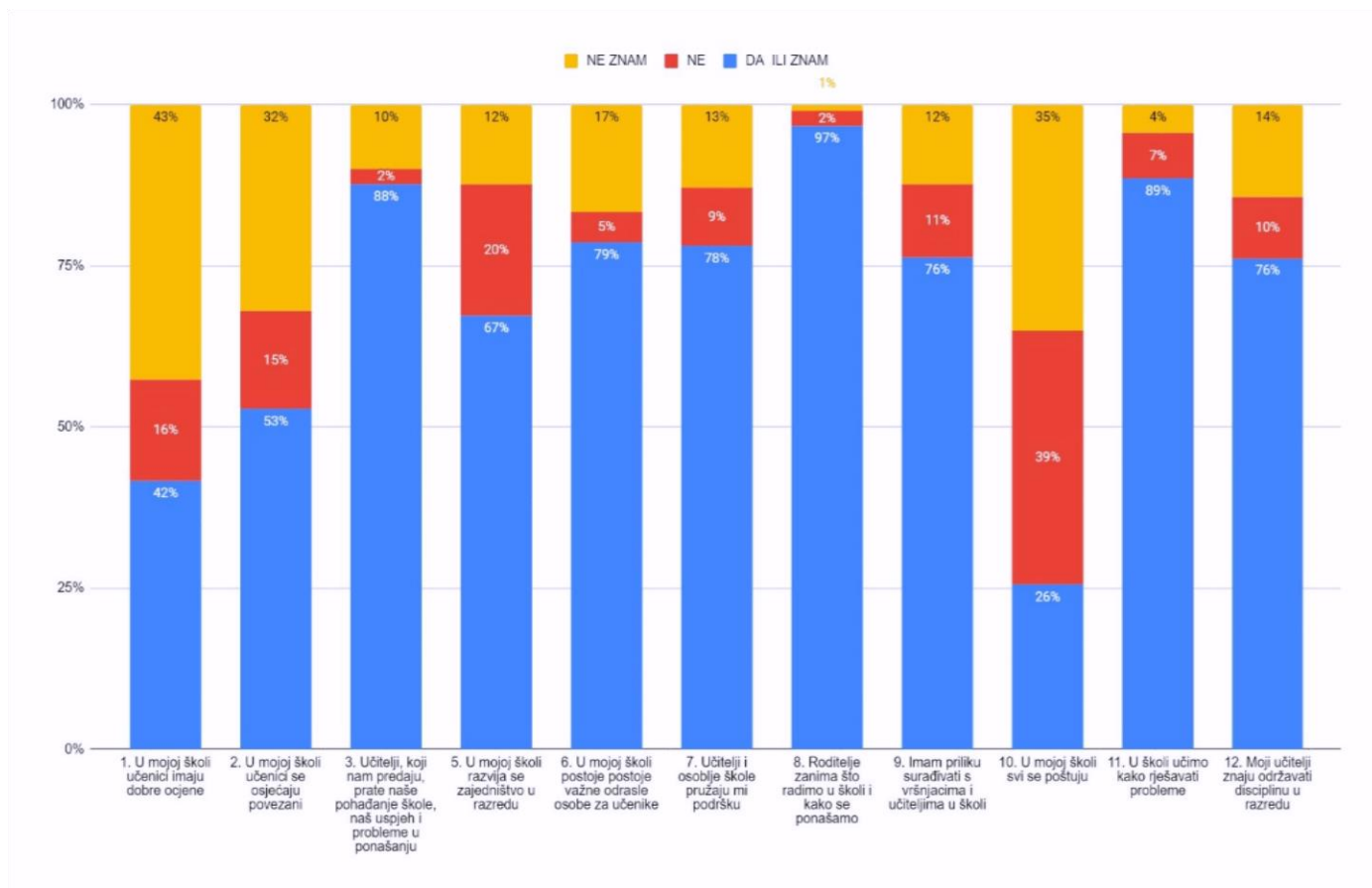
Kao što vidimo iz *grafičkog prikaza 1.* u ispitivanju zaštitnih i rizičnih čimbenika najmanje se odazvalo učenika 5. razreda u odnosu na njihov ukupan broj u dva razredna odjela, od ukupno 43 odabrana učenika sudjelovalo je samo 29 učenika.

Također je vidljivo da je ispitivanju pristupio veći broj učenika predmetne nastave. Od ukupno 6 razrednih odjela (po dva peta, dva šesta i dva sedma razreda) koje polazi 149 učenika odazvalo se anketiranju 135 učenika. Od 4 razredna odjela (po dva razredna odjela 3. i 4. razreda) koje polazi 77 učenika, anketiranju je pristupilo 76 učenika. Dakle, gotovi svi odabrani učenici razredne nastave pristupili su anketiranju. Najmanji interes su pokazali učenici petog razreda kao što je već navedeno.

## Procjena zaštitnih čimbenika

Učenici su procjenjivali zaštitne čimbenike na 11 čestica pomoću skale od tri stupnja (DA, NE i NE ZNAM). Njihovi odgovori prikazani su u postotcima *na grafičkom prikazu 2.*

Grafikon 2. Procjena zaštitnih čimbenika – učenici



Kao što vidimo *iz grafičkog prikaza 2.* učenici naše škole prepoznaju postojanje skoro svih zaštitnih čimbenika u školi. Iščitavajući grafove možemo vidjeti da se učenici najviše slažu s česticama koje se odnose na praćenje njihovog uspjeha i ponašanja od strane roditelja, ali i od strane učitelja. Skoro 80% učenika slaže se sa česticama koje se odnose na pružanje podrške i sigurnosti od strane učitelja u školi, izjavljuju da u školi postoje za njih važne odrasle osobe, da im učitelji pružaju podršku te da učitelji održavaju dobru disciplinu u razredu i potiču na suradnju s učiteljima i vršnjacima. Skoro 90% učenika izjavljuje da u školi uče kako rješavati probleme.

U odnosu na ranije spomenute čestice, nešto manji broj učenika se slaže s česticama koje se odnose na poticanje zajedništva u razredu i osjećanje međusobne povezanosti učenika u školi. Čak 20% učenika izjavljuje da se u njihovim razredima ne razvija zajedništvo.

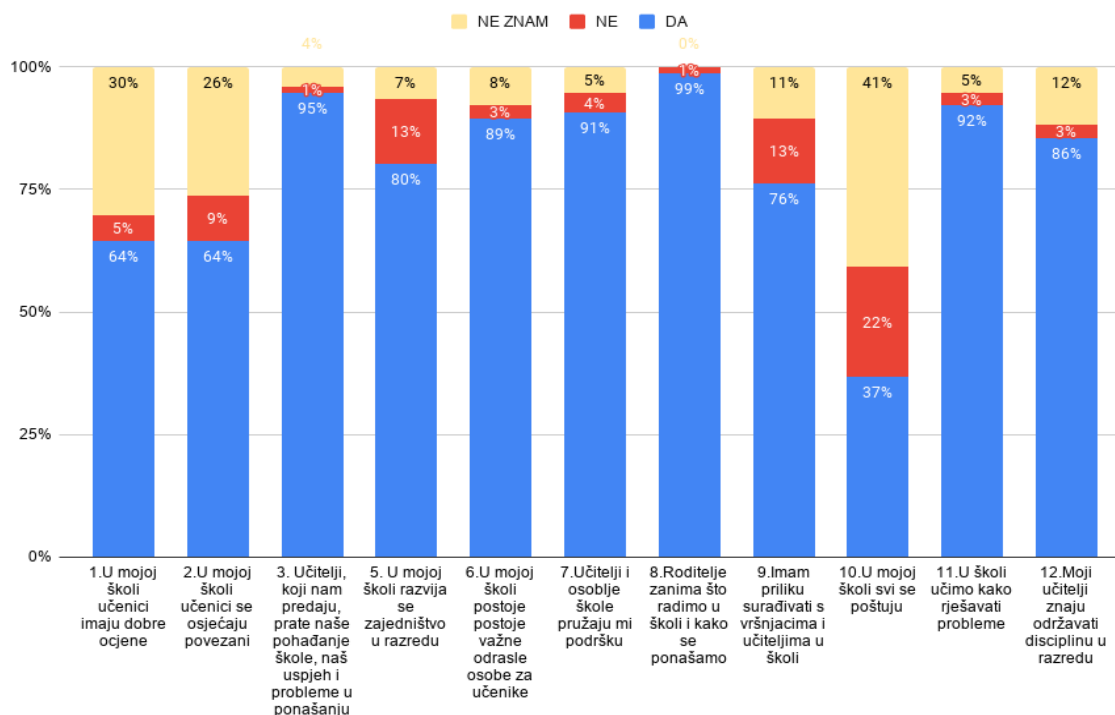
Čestica s kojom se složilo samo 26% učenika odnosi se na njihov dojam o međusobnom poštovanju svih u školi te je čak 39% učenika izjavilo da se svi ne poštuju, dok njih 35% izjavljuje da ne zna.

Veliki broj učenika ne zna utvrditi imaju li učenici škole dobre ocjene, čak njih 43%, dok njih isto toliko smatra da imaju dobre ocjene.

Uspoređujući rezultate dobivene u razrednoj i predmetnoj nastavi, uočili smo da se dosta razlikuju te smo napravili grafičku usporedbu procjene čimbenika učenika razredne i predmetne nastave.

Grafikon 3. Procjena zaštitnih čimbenika učenika razredne nastave

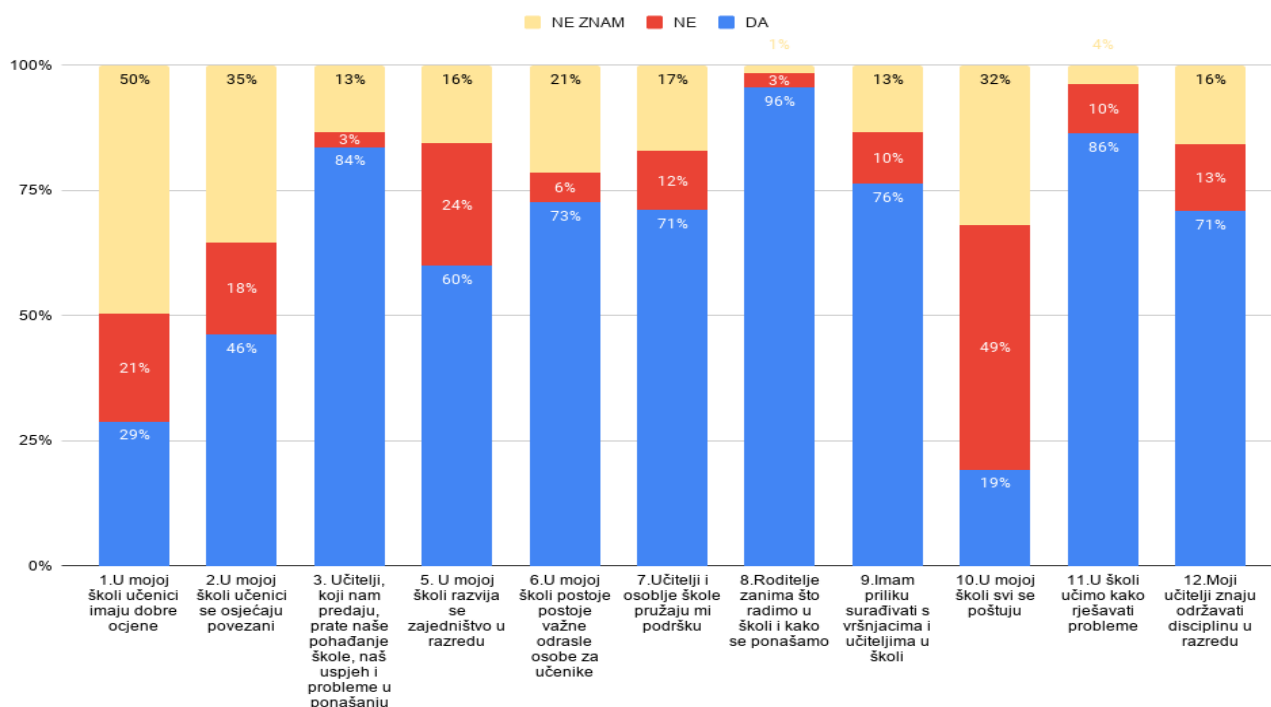
Procjena zaštitnih čimbenika učenika razredne nastave



Iz grafikona se vidi da su čestice s najmanje potvrdnih odgovora *U mojoj školi svi se poštuju*, *U mojoj školi učenici se osjećaju povezani*, *U mojoj školi učenici imaju dobre ocjene*. Zabrinjavajući je rezultat čestice koja je dobila najmanji broj potvrdnih odgovora, *U mojoj školi svi se poštuju* jer samo 37% učenika misli da se svi međusobno poštuju.

#### Grafikon 4. Procjena zaštitnih čimbenika učenika predmetne nastave

Procjena zaštitnih čimbenika učenika predmetne nastave



Čestice koje su dobile najmanje potvrđenih odgovora kod učenika predmetne nastave su: *U mojoj školi svi se poštuju*, *U mojoj školi učenici imaju dobre ocjene*, *U mojoj školi učenici se osjećaju povezani*.

Usporedbom grafikona 3. i 4. koji pokazuju rezultate utvrđivanja postojanja zaštitnih čimbenika kod učenika razredne (37%) i predmetne (19%) nastave vidljivo je da su jedni i drugi najmanje pozitivno odgovorili na česticu *U mojoj školi svi se poštuju* što nas upućuje da su mišljenja kako se svi međusobno nedovoljno poštuju.

Veći broj učenika razredne nastave procjenjuje da učenici škole imaju dobre ocjene (64%) za razliku od učenika predmetne nastave kojih samo 29% misli da učenici imaju dobre ocjene.

*U mojoj školi učenici se osjećaju povezani* je još jedna od čestica koja je i od učenika razredne i od učenika predmetne nastave dobila manji broj pozitivnih odgovora u odnosu na do sada ne spomenute čestice. 64% učenika razredne nastave i 46% učenika predmetne nastave imaju potvrdno mišljenje o toj čestici.

Mišljenja smo da su navedene razlike u navedenim česticama posljedica toga što su učenici u razrednoj nastavi većinu vremena koje provedu u školi, svom matičnom razredu, sa svojom učiteljicom. Ona ih kroz razredna pravila, razgovore s njima bilo o školi ili njihovoj obitelji, ili

njihovim problemima, uči i usmjerava kako se trebaju pravilno ponašati jedni prema drugima, prema odraslim osobama i roditeljima. Svojim svakodnevnim pristupom i odnosom sa svojim učenicima razvija kod njih duh zajedništva i međusobnog poštovanja.

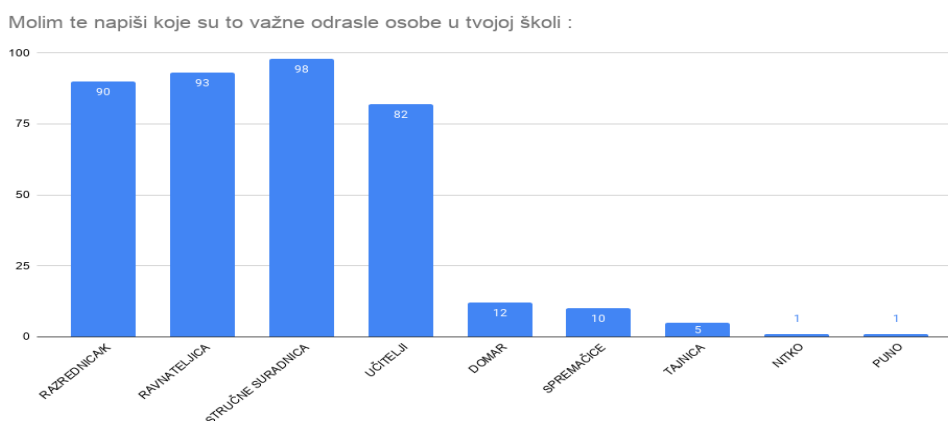
Za razliku od učenika razredne nastave i gore navedenog, učenici predmetne nastave gube taj osjećaj pripadnosti prelaskom iz 4. u 5. razred iz razloga što više nemaju jednu učiteljicu već im svaki nastavni predmet predaje drugi učitelj. Svaki učitelj ima svoj osobni pristup nastavnom radu, usmjeren je na nastavne sadržaje koje treba odraditi s učenicima a puno manje na ostale odgojne komponente i svakodnevne probleme učenika. Tu ulogu preuzima razrednik, ali u puno manjem opsegu vremena od razrednika u razrednoj nastavi. Zajedništvo se polako počinje raspadati ako se dalje ne njeguje i ne radi na njemu.

Kako se ne bi dogodilo da naši učenici nemaju svakodnevnu podršku ukoliko im je potrebna, stručne suradnice škole kao i ravnateljica uvijek su dostupne učenicima za rješavanje njihovih problema ili za razgovor i davanje savjeta neovisno o temi o kojoj žele razgovarati.

Isto tako, naši učenici su upućeni da se slobodno jave svim zaposlenicima škole ukoliko su mišljenja da bi im mogli pomoći u nečemu.

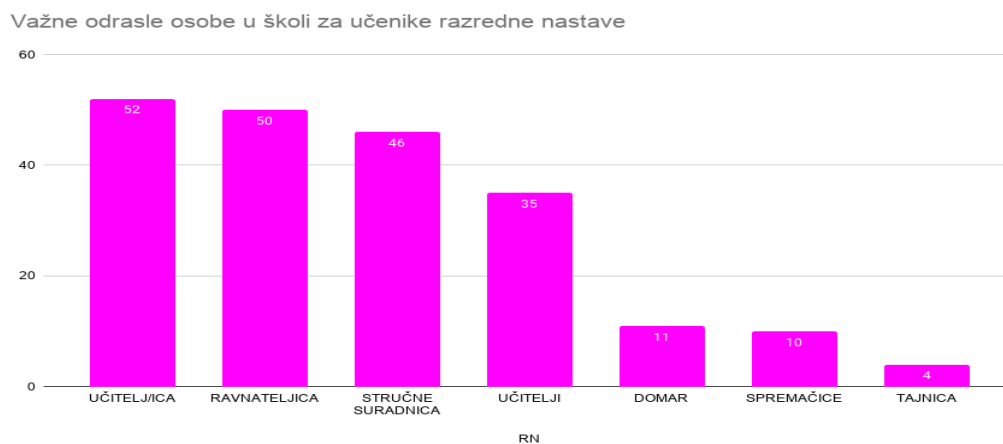
Iz toga razloga izdvojila sam *grafički prikaz odgovora na česticu Važne odrasle osobe u tvojoj školi*. Rezultat odgovora učenika na tu česticu sve nas je ugodno iznenadio jer smo uvidjeli da učenici znaju da imaju podršku i da mogu računati na sve zaposlenike.

*Grafikon 5. Važne odrasle osobe u tvojoj školi (Čestica: U mojoj školi postoje važne odrasle osobe za učenike)*

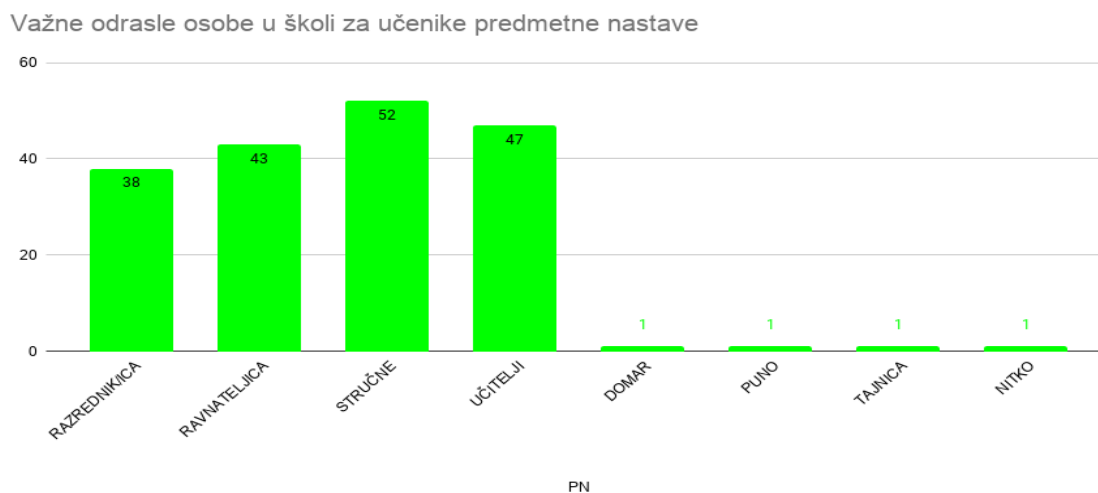


Kao što vidimo iz *grafikona 5.*, od 211 učenika njih 90 ih navode da je to razrednica ili razrednik (43%), 93 da je ravnateljica (44%), 98 da su stručne suradnice škole (46%). 82 učenika smatra da su to svi učitelji škole (39%). Nešto manji broj učenika, samo njih 27 (12.8%), ipak prepoznaje i nenastavno osoblje kao važne odrasle osobe u školi.

Grafikon 6. Važne odrasle osobe u školi za učenike razredne nastave



Grafikon 7. Važne odrasle osobe u školi za učenike predmetne nastave



Uspoređujući *grafikone 6. i 7.* možemo primijetiti da je od 76 učenika razredne nastave njih 52 navelo svoju učiteljicu kao važnu odraslu osobu u školi (68%), dok je od 135 učenika predmetne nastave samo njih 38 navelo svoje razrednike ili razrednice kao važne odrasle osobe u školi (35%). Učenici predmetne nastave u znatno većem broju od učenika razredne nastave navode stručne suradnice kao važne odrasle osobe, kao i druge učitelje koji im predaju. Učenici razredne nastave u znatno većem broju prepoznaju važnost nenastavnog osoblja u školi.

Iz navedenoga je vidljivo da su učenici razredne nastave (od prvog do četvrtog razreda) znatno povezaniji sa svojom učiteljicom od učenika predmetne nastave (od petog do osmog razreda) sa svojom razrednicom. Razlog tome je već naveden u dosadašnjem tekstu a to je što učenici predmetne nastave nisu više vezani uz svoju učiteljicu jer im svaki predmet predaje drugi učitelj. Stoga oni navode stručne suradnice kao važne osobe u školi jer s njima često razgovaraju i obraćaju im se sa svojim potrebama i problemima.

Također navode i ostale učitelje kao važne osobe jer su s nekima od njih uspostavili odnos povjerenja i povezanosti zbog njihove pozitivne osobnosti i razumijevanja.

### **Procjena rizičnih čimbenika**

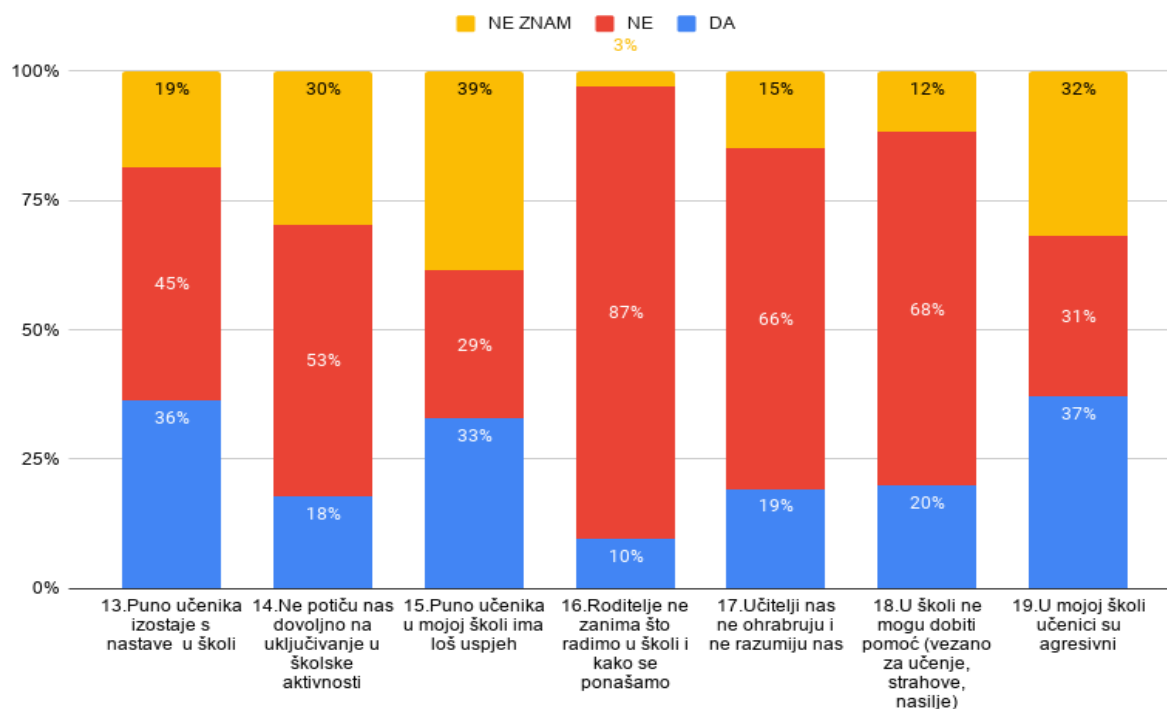
Učenici su procjenjivali rizične čimbenike na 7 čestica pomoću skale od tri stupnja (DA, NE i NE ZNAM). Njihovi odgovori prikazani su u postotcima na grafičkom prikazu 8. i 9. U skladu s visokom procjenama postojanja zaštitnih čimbenika u školi, učeničke procjene rizičnih čimbenika su očekivano niže.

Čestice rizičnih čimbenika, koje učenici razredne i predmetne nastave procjenjuju višim su *izostanci s nastave, loš školski uspjeh učenika i agresivnost učenika..* Grafičkom usporedbom procjena rizičnih čimbenika učenika razredne i predmetne nastave možemo vidjeti da postoje neke manje razlike u procjenama rizičnih čimbenika.

U procjeni izostanaka učenika s nastave učenici razredne nastave u većoj mjeri izjavljuju da ne znaju da li učenici puno izostaju s nastave te je stoga i manja procjena postojanja tog rizičnog faktora. Obzirom na procjenu postojanja lošeg školskog uspjeha učenika, učenici predmetne nastave znatno više procjenjuju tu česticu kao rizični faktor, u odnosu na učenike razredne nastave. Također učenici predmetne nastave u većem broju (njih 37%) smatraju da su učenici u školi agresivni, dok to smatra 26% učenika razredne nastave.

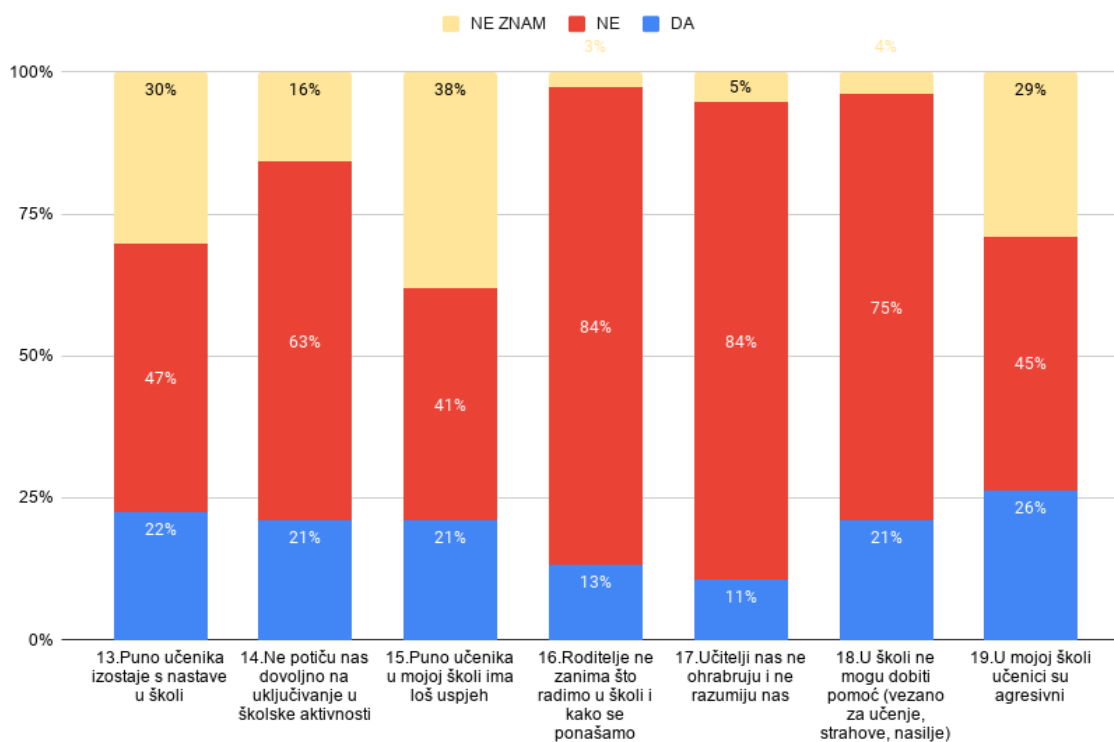
Grafikon 8. Procjena rizičnih čimbenika učenika predmetne nastave

Procjena rizičnih čimbenika učenika predmetne nastave



Grafikon 9. Procjena rizičnih čimbenika učenika razredne nastave

Procjena rizičnih čimbenika učenika razredne nastave





Činjenica je da učenici razredne nastave, od prvog do četvrtog razreda, puno manje izostaju iz škole. Većinom je to kad su bolesni ili opravdano odsutni. Za razliku od njih, učenici predmetne nastave imaju veći broj izostanaka koji su djelomično opravdani a djelomično namjerno izostaju zbog nespremnosti za pisanje ispita ili usmeno odgovaranje. Stoga je i vidljiva razlika u navedenim postotcima. Lošiji školski uspjeh učenika predmetne nastave posljedica je navedenog, učestalijih izostanaka s nastave.

Agresivnost učenika razredne nastave znatno je manja od agresivnosti učenika predmetne nastave. Mišljenja sam da agresivnost učenika razredne nastave nije svjesno i namjerno izazivanje sukoba kao kod učenika predmetne nastave, već izraz njihovih osjećaja povrijeđenosti i ljutnje u određenom trenutku.

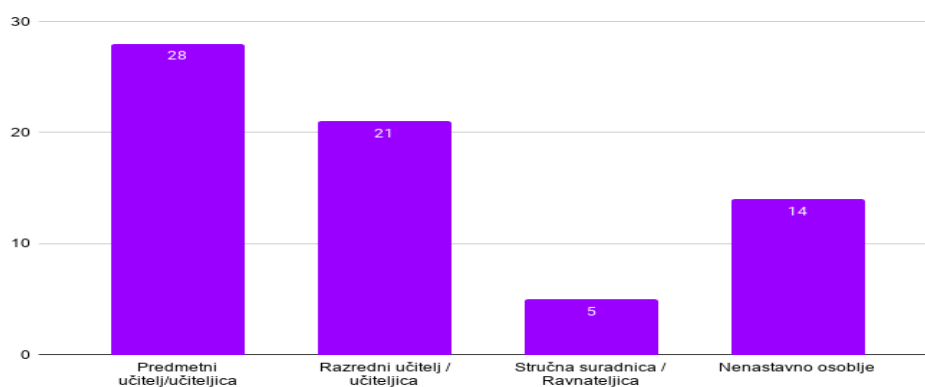
Učenici predmetne nastave svoju agresivnost izražavaju na grublji način, često svjesno s namjerom da nekoga povrijede.

## 5.2. Rezultati istraživanja – zaposlenici škole

U istraživanju su sudjelovali svi zaposlenici škole. Od ukupno 81 zaposlenika, anketiranju se odazvalo 68 zaposlenika (83.9%) i to kako je prikazano u grafičkom prikazu 10.

Anketu je ispunilo 54 učitelja i stručnih suradnica u rasponu od 27 do 64 godine. (U školi je ukupno zaposleno 46 učitelja predmetne nastave dok je upitnik ispunilo samo 28 za razliku od učitelja razredne nastave koji su svi, njih 21, ispunili upitnik). Od toga je 11 učitelja (26%) muškog spola, svi više ili visoke stručne spreme. Od 7 zaposlenih stručnih suradnica / ravnateljica, 5 ih je popunilo upitnik. Od ostalih 22 zaposlenika (kuharice, spremačice, domari i upravno osoblje) u istraživanju je sudjelovalo njih 14 u rasponu od 40 do 56 godina, srednje stručne spreme.

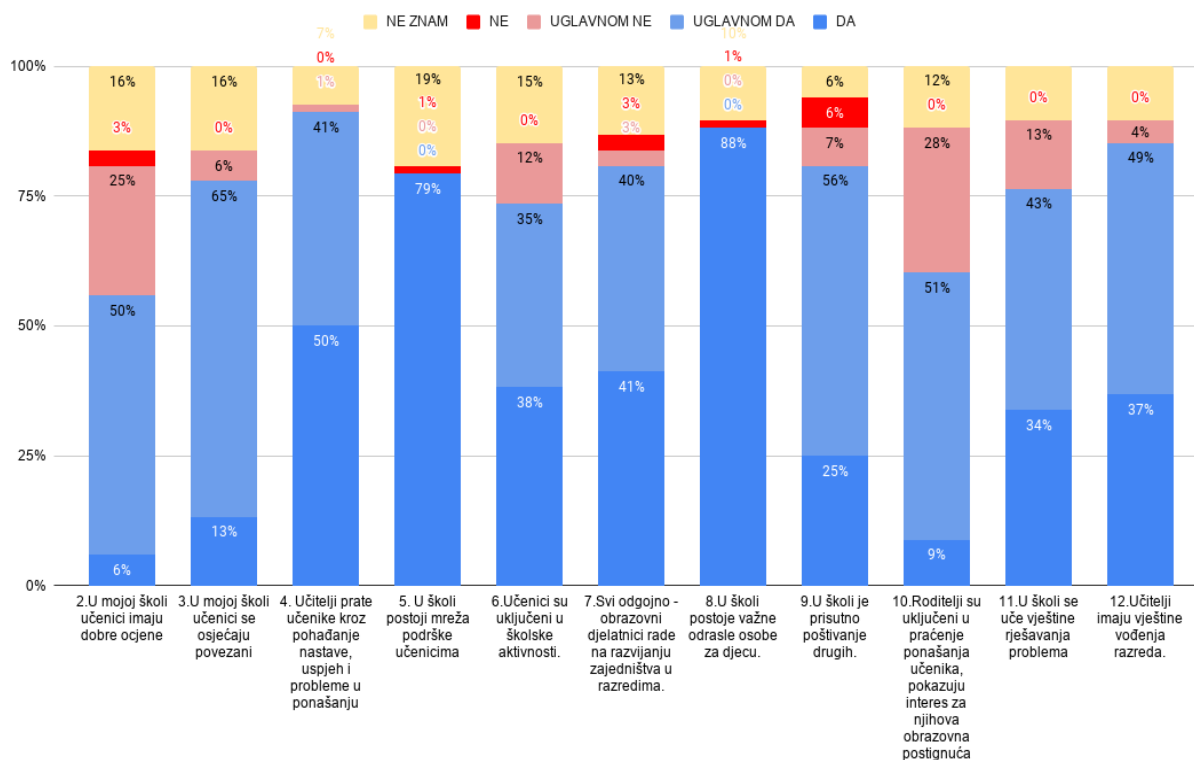
Grafikon 10. Sudionici ispitivanja – zaposlenici škole



## Procjena zaštitnih čimbenika

Zaposlenici škole procjenjivali su zaštitne čimbenike na 11 čestica, a rizične čimbenike na 9 čestica, pomoći Likertove skale od 5 stupnjeva. Rezultati su prikazani u grafičkom prikazu 11.

Grafikon 11. Procjena zaštitnih čimbenika, zaposlenici

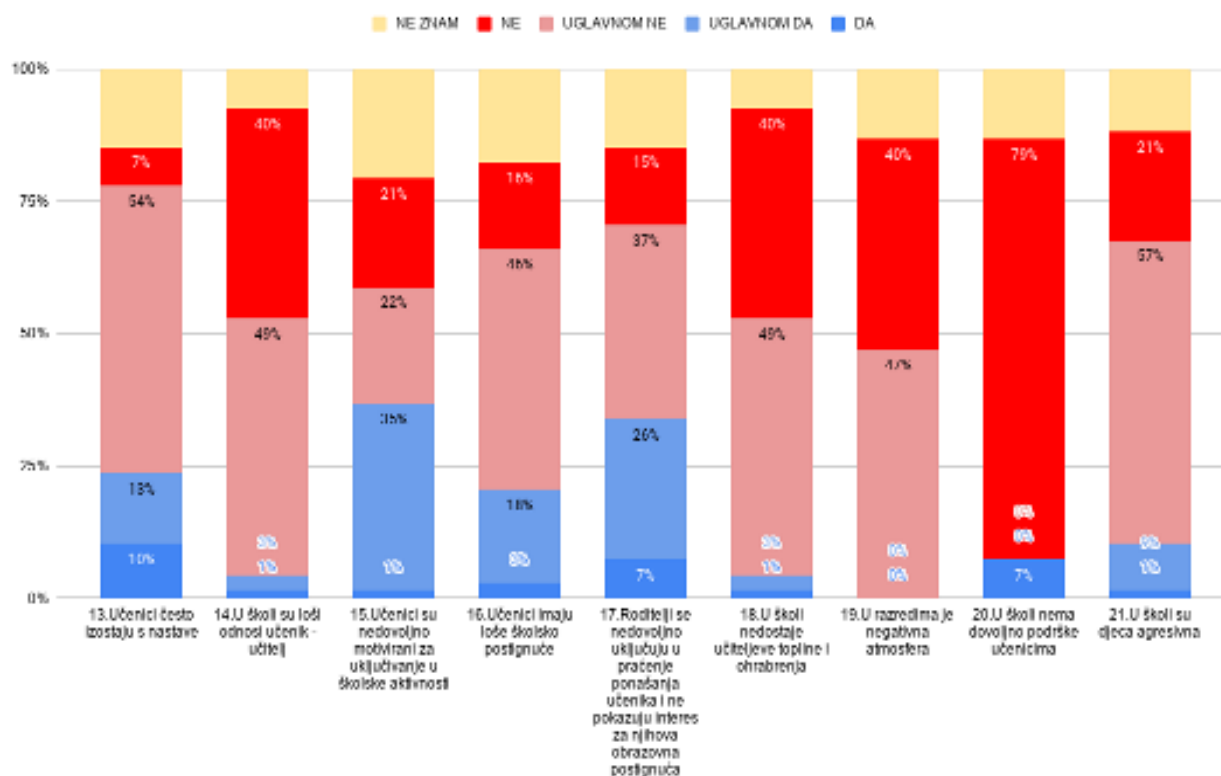


Kao što je vidljivo iz grafičkog prikaza 11. zaposlenici se slažu ili uglavnom slažu o postojanju svih ispitanih zaštitnih čimbenika za učenike naše škole. Zaposlenici škole se u najvećem broju slažu sa česticom da u školi postoje važne odrasle osobe za učenike (88%) te da u školi postoji mreža podrške učenicima (79%). Oko 90% zaposlenika škole se slaže ili uglavnom slaže da učitelji učenike prate kroz njihov odgojno obrazovni proces i da učitelji imaju vještine vođenja razreda. Malo više od 80% zaposlenika škole smatra ili uglavnom smatra da se u školi svi poštuju i da svi odgojno obrazovni djelatnici rade na razvijanju zajedništva u razredima. Polovica ispitanih zaposlenika se uglavnom slaže da učenici imaju dobre ocjene, a 60% zaposlenika škole smatra ili uglavnom smatra da su roditelji učenika uključeni u praćenje ponašanja učenika i da pokazuju interes za njihova obrazovna postignuća.

Uključenost i interes roditelja za obrazovna postignuća, nevezano uz istraživanje, vidljiv je i iz dolazaka/ne dolazaka roditelja na roditeljske sastanke i informativne razgovore u školi.

## Procjena rizičnih čimbenika

Grafikon 12. Procjena rizičnih čimbenika, zaposlenici



Kao što je vidljivo iz *grafičkog prikaza 12.*, zaposlenici škole procjenjuju da rizični čimbenici za naše učenike u školi uglavnom ne postoje. Niti jedan ispitanik zaposlenik škole ne smatra da u razredima vlada negativna atmosfera.

35% zaposlenika škole uglavnom smatra da učenici nisu dovoljno motivirani za uključivanje u izvannastavne aktivnosti.

Preko 30% zaposlenika škole smatra ili uglavnom smatra da roditelji nisu dovoljno uključeni u praćenje ponašanja učenika i ne pokazuju interes za njihova obrazovna postignuća, što je u skladu s ranije navedenom pozitivnom formom te iste čestice. 23% zaposlenika škole smatra/ uglavnom smatra da učenici često izostaju iz škole. 9% zaposlenika izjavljuje da su učenici uglavnom agresivni. 18% zaposlenika smatra da učenici imaju uglavnom loše školsko postignuće.

Analizirajući grafički prikaz 12., na sastanku Tima za samovrednovanje škole, složili smo se da svakako u naš Razvojni plan trebamo uključiti rad s učenicima na promicanju njihovog interesa za uključivanje u razne aktivnosti u školi kako bi se razvio osjećaj povezanosti i pripadnosti među njima. Također je potrebno uključivati roditelje u što više zajedničkih školskih aktivnosti kako bi se kod njih pobudio osjećaj za potrebom praćenja svega što djeca u školi rade i kako u pojedinim područjima napreduju.

### 5.3. Rezultati istraživanja – roditelji

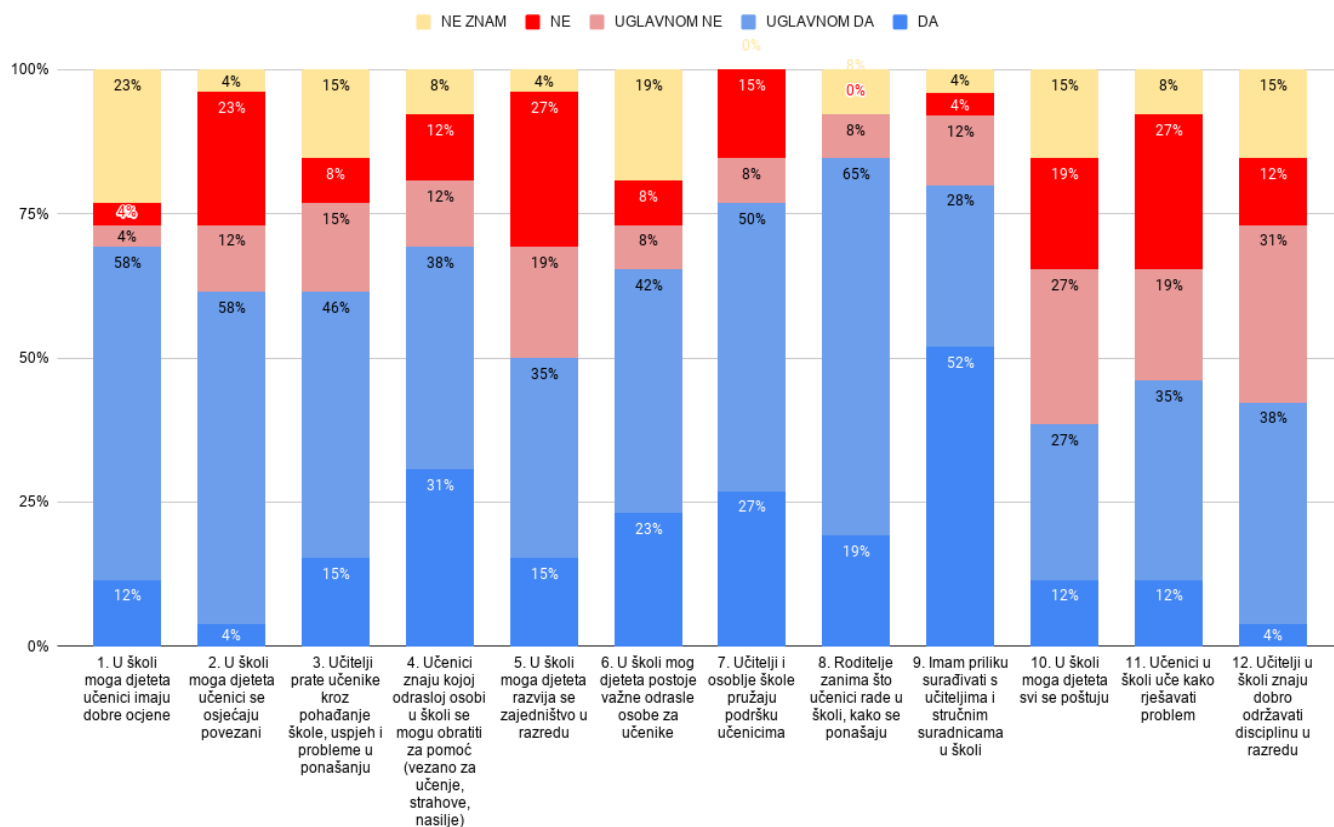
U procjeni zaštitnih i rizičnih čimbenika škole sudjelovali su i roditelji učenika, ali samo roditelji članovi Vijeća roditelja. Vijeće roditelja broji 34 roditelja, dok je u ispitivanju sudjelovalo 26 roditelja (76%). Većinom su srednje stručne spreme, pojedinci i visoke stručne spreme, starosti od 27 do 44 godine.

Obzirom da trenutno našu školu polazi 721 učenik, što bi značilo da imamo oko 1400 roditelja, 26 ispitanih roditelja ne možemo smatrati reprezentativnim uzorkom. To znači da njihovo mišljenje ne možemo smatrati reprezentativnim mišljenjem roditelja učenika škole, već je samo reprezentativno mišljenje Vijeća roditelja.

#### Procjena zaštitnih čimbenika

U ispitivanju zaštitnih i rizičnih čimbenika škole sudjelovali su i roditelji, predstavnici razreda, članovi Vijeća roditelja. Njihovi odgovori procjene zaštitnih čimbenika prikazani su grafičkim prikazom. Zaštitne čimbenike procjenjivali su na 12 čestica, pomoću Likertove skale od 5 stupnjeva

Grafikon 13. Procjena zaštitnih čimbenika, roditelji



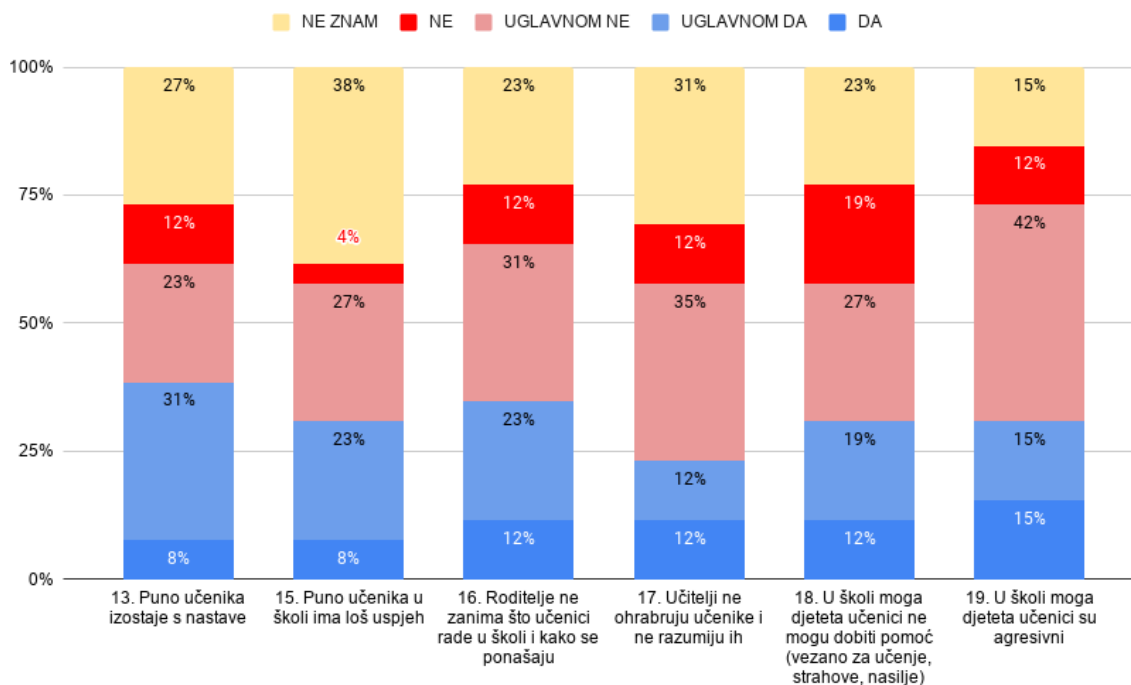
U *grafičkom prikazu 13.* je vidljivo da se većina ispitanih roditelja Vijeća roditelja uglavnom slažu o postojanju zaštitnih čimbenika u školi. Možemo iščitati da se najveći broj roditelja slaže s izjavom da roditelje zanima što djeca rade u školi i kako se ponašaju (83%). Preko 75% ispitanih roditelja izjavilo je i da/uglavnom učitelji pružaju podršku učenicima i da/uglavnom imaju priliku surađivati s učiteljima i stručnim suradnicama škole kao i s ravnateljicom.

Manje od 40% ispitanih roditelja mišljenja je da se u našoj školi svi poštuju, a također manje od 50% ispitanih roditelja misli da učenici u školi uče rješavati probleme i da učitelji održavaju dobru disciplinu u razredu (samo 42%). Polovica ispitanih roditelja smatra da se u razredima razvija ili uglavnom razvija zajedništvo dok se s time ne slaže 27% ispitanih roditelja, a također toliko ispitanih roditelja smatra da učenici u školi ne uče kako rješavati probleme.

### Procjena rizičnih čimbenika

Roditeljske procjene postojanja rizičnih faktora za učenike u našoj školi prikazani su *grafičkim prikazom 14.* Postojanje rizičnih faktora procjenjivali su na 6 čestica pomoću Likertove skale od 5 stupnjeva.

*Grafikon 14.* Procjena rizičnih čimbenika, roditelji



Kao što je iz *grafičkog prikaza 14.* vidljivo, ispitanici uglavnom negiraju postojanje navedenih rizičnih faktora. Vidljivo je da se 35% ispitanih roditelja slaže ili uglavnom slaže s česticom da roditelje ne zanima što učenici u školi rade i kako se ponašaju. Obzirom da se s istom takvom česticom pozitivno formiranom složilo preko 80% roditelja, pri analizi rezultata moramo razmotriti i pouzdanost same čestice. Skoro 40% ispitanih roditelja smatra da učenici često izostaju s nastave, a 30% roditelja mišljenja je da su učenici u školi agresivni.

#### 5.4. Utvrđivanje razlika između različitih grupa ispitanika u odnosu na čimbenike

Cilj ovog istraživanja je bio utvrditi postojanje zaštitnih i rizičnih čimbenika koji mogu djelovati kao negativan ili pozitivan preduvjet na postignuća i ponašanja naših učenika a zadatak utvrditi razlike u rezultatima pojedinih čestica iz Upitnika ovisno o grupi ispitanika (učenici, djelatnici i roditelji) te osmisliti aktivnosti u školi kojima bi ublažili rizične a ojačali zaštitne čimbenike koji utječu na djecu neovisno o njihovom izvoru.

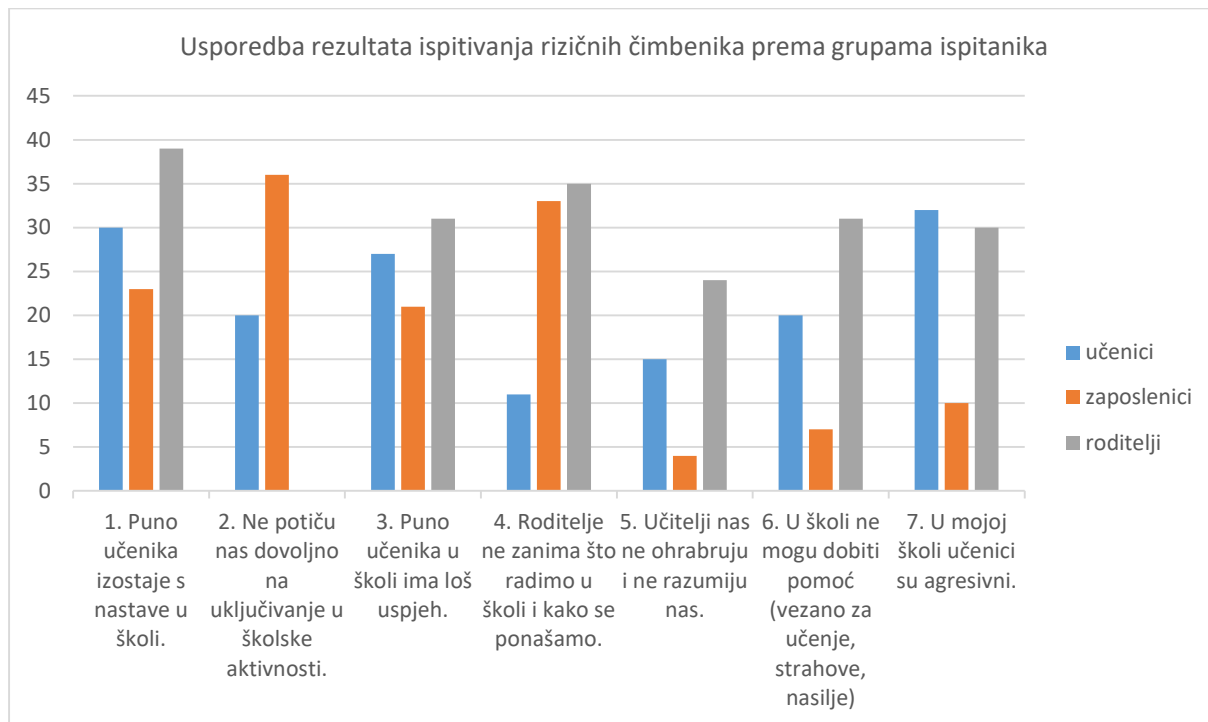
Usporedili smo rezultate rizičnih čimbenika koji će nam biti smjernice za poboljšanje aktivnosti i drugih sadržaja kojima ćemo raditi na njihovom poboljšanju, odnosno na umanjenu njihovog djelovanja. Zaštitni čimbenici su većinom zastupljeni u školi po mišljenju sve tri skupine ispitanika te ih nismo uspoređivali.

Prije same usporedbe rezultata rizičnih čimbenika, smatram potrebnim iznijeti da smo već kod procjene zaštitnih čimbenika (rezultati dobiveni anketiranjem učenika) uvidjeli da je nizak postotak odgovora DA na zaštitne čimbenike vezane uz međusobno poštovanje u školi i razvijanje zajedništva u razredima. Samo 26% učenika misli da se u školi svi poštuju, 20% ih je mišljenja da se u razredima ne razvija zajedništvo (12% ih ne zna razvija li se zajedništvo). Utvrdili smo razlike u rezultatima vezano uz procjenu *rizičnih čimbenika* koji su najviše došli do izražaja kod sve tri skupine ispitanika. Najviše izraženi rizični čimbenici koji su utvrđeni istraživanjem kod sve tri skupine ispitanika su *izostanci učenika s nastave, agresivnost učenika i loš uspjeh učenika*. Rezultati iz ispitivanja postojanja zaštitnih čimbenika, koji imaju nisku stopu potvrdnog odgovora pa nas kao takvi upućuju da se treba poduzeti korake za njihovo poboljšanje su *mišljenje učenika da se u školi međusobno nedovoljno poštuju*.

U nekim česticama rezultati ispitivanja, ovisno o ispitanicima, dosta se razlikuju. Razlog tome je kako tko od ispitanika gleda na pitanje, iz koje perspektive. Upravo to je vidljivo na čestici *Roditelje zanima/ne zanima što učenici rade u školi i kako se ponašaju*. jer su roditelji mišljenja da pokazuju dovoljno zanimanja za ono što njihova djeca rade i kako se ponašaju u školi. Gledajući iz perspektive učitelja, oni su sasvim drugačijeg mišljenja jer problemi većine škola su temeljeni na tome što roditelji djece koja postižu slabe obrazovne rezultate ili su problematičnog ponašanja,

upravo su roditelji koji ne dolaze na roditeljske sastanke ili informativne razgovore kod učitelja čime pokazuju slabiji interes za postignuća i ponašanje svoje djece u školi.

Grafikon 15. Usporedba rezultata ispitivanja rizičnih čimbenika prema grupama ispitanika



Najveće razlike između grupa ispitanika vidljive su u česticama *Roditelje ne zanima što radimo u školi i kako se ponašamo*, *Učitelji nas ne ohrabruju i ne razumiju nas*, *U školi ne mogu dobiti pomoć (vezano za učenje, strahove, nasilje)* te *U mojoj školi učenici su agresivni*.

Učitelji se ne slažu s tvrdnjom da ne ohrabruju i ne razumiju učenike, s tvrdnjom da učenici u školi ne mogu dobiti pomoć te da su učenici u školi agresivni. Za razliku od njih učenici i roditelji su suprotnog mišljenja.

Upitna je čestica *Roditelje ne zanima što radimo u školi i kako se ponašamo* jer su roditelji i učenici jednako odgovorili na isto pitanje kada je postavljeno kao zaštitni i rizični čimbenik. Vidljivo je da učitelji misle kako roditelje malo zanima što učenici rade u školi i kako se ponašaju.

## Završna faza istraživanja

Prilikom analize podataka dobivenih provedenim istraživanjem, provedena je diskusija u kojoj su otvoreno i iskreno sudjelovali svi članovi Tima i uvažili pojedinačna mišljenja. Zajedničkim dogovorom donesen je zaključak koji su najzastupljeniji rizični faktori u školi koje treba što hitnije prevenirati. Izneseni su i prijedlozi kako to učiniti, što poduzeti i određene aktivnosti kojima ćemo doznati mišljenje i naših učenika i cijelog učiteljskog vijeća. Bitno je uključiti sve sudionike školske zajednice u pronalazak rješenja uočenih rizika jer jedino zajedničkim radom, dogovorom i postupanjem može se poboljšati uočeno stanje.

Preporuke za aktivnosti bit će donesene na Učiteljskom vijeću, nakon što svaki Aktiv razreda donese i predloži svoje preporuke koje će donijeti u dogovoru s učenicima. Na Vijeću roditelja, ravnateljica će upoznati roditelje s donesenim preporukama kako bi i oni u razgovoru sa svojom djecom mogli pružiti im podršku te time zajedno sa Školom raditi na unapređenju i prevenciji rizičnih čimbenika a time i jačanju zaštitnih.

Stoga sam, kao ravnateljica škole, na prvoj sjednici Učiteljskog vijeća iznijela rezultate dobivene provedenim istraživanjem i upoznala sve članove s potrebom unaprjeđenja sljedećih područja rada i unaprjeđenja aktivnosti vezanih uz boravak učenika u školi kao pozitivnom okruženju gdje će učenici zadovoljiti i ostale svoje potrebe osim neposrednog nastavnog procesa. Navedena područja kojima se trebamo posvetiti su sljedeća:

- Poštovanje među učenicima na razini razreda i škole
- Motiviranost učenika za uključivanje u razne aktivnosti
- Uspostavljanje poticajnijeg odnosa učitelja, roditelja i škole
- Veća podrška učenicima u obrazovnom radu i obiteljskim problemima

Razmišljajući kako smanjiti rizične čimbenike, dogovoreno je da ispitamo interes učenika za izvannastavne aktivnosti kojima bi se željeli baviti. Usmjerali smo se na izvannastavne aktivnosti iz razloga što bi se na tim aktivnostima učenici i nesvjesno povezali ostvarujući se kroz ono za što imaju zajednički interes, bez obveze, već na temelju njihovog vlastitog interesa i odabira. Kroz njih bi se razvijalo zajedništvo grupe pa pretpostavljamo da bi se ono moglo preslikati i na zajedništvo u razredu kao obrazac suradnje u ostvarivanju ciljeva nastavnog procesa. Isto tako razvijajući zajedništvo razvija se i poštovanje jednih prema drugima a time umanjuje i agresivnost.

Zamolili smo i učitelje da iznesu svoje prijedloge kako uspostaviti što bolje međusobne odnose među učenicima.



- dogovoreni su razredni aktivni ( za razrednu nastavu, za 5. 6. i 7. razrede) te su učitelji iznijeli svoje prijedloge za aktivnosti koje bi mogle motivirati učenike i poboljšati prioritetna područja unaprjeđenja a koje bi bile sastavni dio Školskog razvojnog plana za školsku godinu 2021./22.

*Školski razvojni plan* služi kao vodič za ostvarivanje željenih ciljeva i sredstvo je za planiranje razvoja škole a predstavlja razumljiv pregled ciljeva i aktivnosti koje valja poduzeti u određeno vremenskom razdoblju, u ovom slučaju za period od jedne godine.

**Prijedlozi aktivnosti učitelja sa sastanaka razrednih aktiva vezani uz prioritetna područja unaprjeđenja škole (razvijanje zajedništva u razredu, poštovanje među učenicima na razini razreda i škole)**

*Aktiv razredne nastave (1. do 4. razred)*

Na sastanku Aktiva svoje mišljenje su iznijeli svi učitelji razredne nastave od 1. do 4. razreda te su dali sljedeće prijedloge za unaprjeđenje odnosa među učenicima.

- otvoreni razgovor o svim temama
- mjesečna izmjena sjedenja učenika unutar razrednog odjela slučajnim odabirom
- zajedničke igre i proslave
- izrada rođendanskog poklona za svakog učenika (crteži i motivirajuće poruke)
- dramske igre na temu poštovanja
- pomoć u radu i učenju učenicima kojima je to potrebno, od strane prijatelja iz razreda
- uključivanje svih učenika u zajedničke aktivnosti – svi su jednako vrijedni
- radionice sa roditeljima i djecom (na temu agresivnosti)
- češći rad u skupinama
- terenske nastave za sve učenike
- škola za roditelje (jednom mjesečno)
- roditeljski sastanci s radionicama
- međurazredna natjecanja (stare štafetne igre, graničar...)
- projektni dan za učenike
- izleti
- društvene igre u razredu
- škola u prirodi

- učenici 3. razreda kao „anđeli čuvari“ prvašićima – za prvi dan škole pripremili bi neki znak/poklon dobrodošlice, imali bi zadatak pokazati gdje se što nalazi u školi, pazili na učenike prvih razreda
- sportski dan (jednom mjesečno)

#### *Aktiv razrednika 5. razreda*

- razgovori s učenicima o temama koje ih zanimaju
- češći rad u skupinama
- češća rotacija sjedenja sa svrhom međusobnog povezivanja učenika
- poticanje međusobnog pomaganja i poštivanja
- poticanje na sudjelovanje u različitim izvannastavnim aktivnostima u školi
- organizacija sportskih aktivnosti za učenike
- organizacija natjecanja među razrednim odjelima (u učenju, sportu...)

#### *Aktiv razrednika 6. razreda*

- klub debate
- suradnja s roditeljima u sklopu zajedničkih aktivnosti roditelja i učenika
- igra uloga (forum kazalište) u rješavanju razrednih problema

#### *Aktiv razrednika 7. razreda*

- na satima razrednika kao i na svim ostalim nastavnim satima, kad god je to moguće, potrebno je s učenicima otvoreno razgovarati o svim njima interesantnim temama
- poticati učenike da budu otvoreniji jedni prema drugima, da shvate da se trebaju međusobno poštovati kao što trebaju poštovati i druge učenike i odrasle osobe, a to će učitelji najbolje napraviti ako im kao učitelji vlastitim primjerom pokažu snošljivost, međusobni razgovor i dogovor, otvoreno komuniciranje
- treba organizirati zajedničke aktivnosti (čišćenje školskog dvorišta, uređivanje učionica, sudjelovanje na školskim prodajnim izložbama...) – dogovor oko realizacije aktivnosti prepustiti učenicima, uz nadgledanje razrednika
- razne radionice u dogovoru sa stručnom službom ili da ih učitelji osmisle sami, npr. na satima hrvatskog jezika igra dramatizacije na temu agresivnosti i nepoštovanja među učenicima, gledanje dokumentarnih i igranih filmova sa sličnom tematikom te razgovor i analiza viđenog
- organizirati više terenske nastave i izleta

- odabrati „učenike pomagače“ – organizirati pomoć u radu učenicima kojima je to potrebno na način da su im mentori njihovi prijatelji iz razreda koji su uspješniji u savladavanju nastavnog gradiva
- održavanje roditeljskih sastanaka na koje će doći roditelji i djeca (radionice na temu agresivnosti, može biti i bilo koja druga tema, pogotovo ako se dokaže da u određenom razredu duže vrijeme postoji neki određeni problem koji djeca samostalno ne mogu riješiti a koji negativno utječe na njihov međusobni odnos
- klub debate među učenicima i učiteljima
- izvannastavne aktivnosti poput domaćinstva, učenja svakodnevnih poslova

Svi članovi razrednih aktiva su mišljenja da bi bilo dobro uključiti roditelje u što više školskih aktivnosti kako bismo se svi međusobno bolje povezali, razvili međusobno povjerenje i suradnju.

Rezultati ovog istraživanja upozorili su nas na koje rizične faktore treba pozitivno utjecati kako bismo postigli da škola bude sigurno i zaštitno okruženje za naše učenike. Osim ranije navedenog, a to su razne aktivnosti koje su organizirane u školi i koje će se organizirati nakon dobivenih rezultata ispitivanja interesa učenika, zamišljene kao pretpostavka razvoja povezanosti sudionika, tijekom analize rezultata dobila sam još neke ideje. Planiram ih, kao ravnateljica Škole, realizirati u sljedećoj školskoj godini s nadom da će iste rezultirati unapređenjem prakse upravljanja i vođenja odgojno – obrazovne ustanove.

Organizirali bismo **tribine za roditelje** pod nazivom „Kako biti podrška svome djetetu“, „Agresivnost kod djece – uzrok i posljedica“, „Otkrijmo zajednički zašto djeca izostaju s nastave“ , „Pokažimo da nam je važno što naša djeca rade u školi“. Tribine bi se održavale jednom mjesečno u školi. Roditelji bi unaprijed bili obavješteni o temi tribine i pozvani da se odazovu u što većem broju jer i sam njihov dolazak značio bi njihovoj djeci puno, iskazani interes za ono što rade.

Kao što je već u prethodnom tekstu navedeno, roditelji su temelj iz kojeg izrasta dijete sa svim svojim vrlinama i manama. Stoga je suradnja škole i obitelji neophodna za dobrobit svakog našeg učenika. Posebno kod učenika koji imaju problema u ponašanju ili su agresivni.

Uveli bismo, jednom tjedno (i češće, po potrebi), **„Otvorena vrata stručne službe“** u trajanju jednog školskog sata kada bi učenici s problemima (pojedinačno) mogli doći na razgovor bilo kojoj od četiri stručne suradnice Škole. Poticalo bi ih se da slobodno, u povjerenju, mogu razgovarati o svom problemu u školi ili obitelji i zatražiti savjet i pomoć u rješavanju istog. Ukoliko bi stručne suradnice procijenile da je potrebno pozvati roditelje na razgovor i savjetovanje to bi i učinile.

Svakodnevno su stručne suradnice dostupne učenicima (u specifičnim ili hitnim situacijama) ali bi ovo bio redovni termin kada bi učenici mogli doći ukoliko osjete potrebu za razgovorom, svojevrijedno, kako bi si olakšali situaciju koja im možda nije ugodna i treba im pomoć osobe od povjerenja. A da imaju povjerenja u stručne suradnice i ravnateljicu, kao i u učitelje, dokazala je provedena anketa iz ovog istraživanja (zaštitni čimbenik).

### *Realizacija ciljeva i zadataka ovog istraživanja*

Cilj provedenog istraživanja bio je utvrditi postojanje zaštitnih i rizičnih čimbenika u Školi kako bi se dogovorenim aktivnostima radilo na poboljšanju tj. smanjenju utjecaja rizičnih čimbenika na učenike (izostajanje s nastave, agresivnost kod učenika, slaba povezanost i međusobno nepoštivanje među učenicima) u svrhu postizanja bolje povezanosti, suradnje i privrženosti školi (zaštitni čimbenici) čime ćemo utjecati i na postizanje boljih obrazovnih rezultata naših učenika kao i razvijanje zajedništva i osjećaja pripadnosti zajednici.

Zadaci istraživanja ovog rada također su uspješno realizirani. Uspoređeni su rezultati među različitim grupama sudionika ispitivanja i dogovorene su aktivnosti kojima će se umanjiti djelovanje rizičnih čimbenika i pojačati djelovanje zaštitnih čimbenika na naše učenike a time i poboljšati njihova postignuća u školi kao i njihova socijalizacija i samosvjesnost u životu.

Istraživanje je uspješno provedeno i dalo nam je smjernice za daljnji rad kako bismo u školi bili povezaniji, više se poštovali i stvorili još bolju školsku klimu, sigurnu i ugodnu za svakodnevni rad i napredak naših učenika na putu prema što boljem i uspješnijem obrazovanju.

## **6. ZAKLJUČAK**

Zaštitni čimbenici pozitivno djeluju na razvoj djece, povećavaju mogućnost postizanja boljih razvojnih ishoda za razliku od rizičnih čimbenika koji dovode do lošijih razvojnih ishoda i mogu dovesti do poremećaja u ponašanju. Kada količina poremećaja, u ovom slučaju u ponašanju, dosegne toliku razinu, odnosno količinu da postane društveni problem dolazi na agendu kroz sustav javnih politika te se kao novonastali problem društva, nastoji riješiti. Javne politike su izbor vlade neke države, u ovom slučaju Vlade Republike Hrvatske, odnosno njezine racionalne aktivnosti koje nastoji provesti tijekom nekog razdoblja sa svrhom rješavanja društvenog problema. Javne politike su i provedbene politike što znači da je važno „na koji način će se osigurati da se politike usvojene na vrhu logikom hijerarhije provode kroz cjelokupan organizacijski sustav (Petek i Petković,2014). One se povezuju sa strategijama koje predlaže vlada,

ali osim vlade u njezinom kreiranju sudjeluje kompleksni državni aparat (parlament, parlamentarni odbori, ministarstva, uredi, koordinacije) te mnoštvo aktera izvan vlasti (mediji, organizacije civilnog društva, građanske inicijative i akademska zajednica) (Petek, 2014).

U slučaju Strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih u njezinom planiranju, provođenju i realizaciji određeni su kao nositelji i sunositelji: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo pravosuđa, Državno odvjetništvo, Visoki prekršajni sud, Državni inspektorati, znanstvene i stručne organizacije te organizacije civilnog društva iz čega se može zaključiti da je problem kompleksan i da je namijenjena politika sveobuhvatna.

Važno je naglasiti da je prilikom oblikovanja javne politike potrebno uzeti u obzir pet temeljnih elemenata, a to su: 1. ciljevi koji se žele postići nekom politikom, 2. logiku uzročnosti (kakav ishod će uzrokovati neki potez), 3. instrumenti pomoću kojih će se pokušati ostvariti postavljeni ciljevi, 4. ciljana populacija čije se ponašanje želi promijeniti i 5. implementacijska struktura (pristup odozgo prema dolje ili obratno), (Petak, 2014). Analizom Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih može se zaključiti da su poduzete sveobuhvatne aktivnosti od strane Vlade RH, resornih ministarstava te ostalih društvenih aktera kako bi se problemi u ponašanju djece i mladih smanjili, a da jednu od najznačajnijih uloga ima upravo osnovna škola. Strategija je postavila kao opći cilj „osiguravanje minimalnih uvjeta potrebnih za kvalitetan, uspješan i zdrav rast i razvoj novih naraštaja u Republici Hrvatskoj, otklanjanje činitelja rizika odgovornih za nastajanje poremećaja u ponašanju te nastalih poremećaja u ponašanju i njihovih posljedica. U strategiji je istaknuto više definicija pojma „poremećaj u ponašanju“, a jedna od njih taj poremećaj definira kao poremećaje koje nastaje kao posljedica nepovoljnih utjecaja sredine i psihosocijalnih stresora, općeg zdravstvenog stanja, prisutnosti rizičnih čimbenika različitog stupnja intenziteta i odsutnosti zaštitnih čimbenika te specifičnosti u psiho-biokemijskom području ili specifičnosti strukture kromosoma. Strategija navodi i definiciju „prevencije“ kao suradničkog procesa (škole i zajednice) planiranja i primjene mnogostrukih strategija koje smanjuju specifične rizike povezane s problemima ponašanja mladih i koji jačaju zaštitne čimbenike koji osiguravaju zdravlje mladih ljudi i njihovu dobrobit“. Analizom podnesenog izvješća o provedbi nacionalne strategije izdvojila sam Grad Zagreb čije su aktivnosti prikazane za Grad u statusu županije. Tako je Grad Zagreb pokrenuo niz različitih projekata koji i danas traju, bez obzira što je strategija bila jednokratna aktivnost vlade i svih uključenih katera, odnosno provode se u osnovnim školama pa tako i u našoj školi, a to su prije svega Škola u prirodi i Pomoćnici u nastavi/stručni komunikacijski posrednici kao potpora djeci s teškoćama, a sve sa

svrhom ostvarenja cilja: smanjivanje rizičnih faktora koji negativno utječu na razvoj djece i povećavaju njihove negativne ishode tijekom obrazovnog procesa.

Istraživanje postojanja rizičnih i zaštitnih čimbenika sam provela u školi u kojoj obnašam dužnost ravnateljice, a provela sam ga u sklopu samovrednovanja škole, uporabom navedenih upitnika koje su ispunjavali zaposlenici, djeca i njihovi roditelji što sam navela i objasnila u istraživačkom dijelu rada. Istraživanje mi je pomoglo da utvrdim postojanje rizičnih i zaštitnih čimbenika koji djeluju na naše učenike te utvrdim koja kategorija čimbenika ima veći utjecaj na djecu tijekom njihovog obrazovnog razvoja. Stoga sam u ovom istraživanju i ispitivala četiri nama važna područja, a to su odnos učenika prema drugim učenicima i školi, odnos učenika i učitelja, odnos učitelja, roditelja i škole i radno ozračje. Cilj istraživanja je bio dokazati imaju li učenici potrebnu podršku roditelja, učitelja i ostalih čimbenika u školskom okruženju, kako procjenjuju svoje međusobne odnose (učenik-učenik, učenik-učitelj,...) kako bismo se prvenstveno mogli usmjeriti na moguće probleme s kojim se suočavaju u svom školskom životu, a i pomoći im u rješavanju problema u obitelji.

Rizični čimbenici su ispitani kod djece na 7 čestica te su se 4 čestice pokazale kao najrizičnije. Čestice rizičnih čimbenika koje učenici razredne i predmetne nastave procjenjuju višim su *izostanci s nastave, loš školski uspjeh učenika i agresivnost učenika*.

Zaštitni čimbenici su ispitivani kod učenika na 11 čestica te učenici prepoznaju postajanje skoro svih zaštitnih čimbenika u školi.

Temeljem provedenog istraživanja predložila sam aktivnosti Učiteljskom vijeću koje su oni prihvatili te smo dogovorili njihovu organizaciju i način provođenja kako bismo rizične čimbenike maksimalno umanjili te tako omogućili našim učenicima rad u ugodnom i prihvatljivom školskom okruženju sa što većom podrškom, bilo u školskom životu ili životu u obiteljskom okruženju, odnosno okruženju njihove uže zajednice.

Mišljenja sam da je dobra komunikacija s našim učenicima prvi korak k uspostavljanju povjerenja koje je dobra podloga za daljnje rješavanje njihovih problema u školi i izvan nje. Samo zajedničkom dobrom komunikacijom i zajedničkim djelovanjem svih odgojno obrazovnih djelatnika, roditelja i učenika možemo postići ugodno radno ozračje u kojem će naša djeca pozitivno napredovati u učenju i ponašanju.

## PRILOZI

### Prilog 1. Upitnik za učenike

Dragi učenici,

u školi provodimo projekt "Moja škola kao pozitivno i sigurno okruženje". Da bi projekt bio uspješan jako nam je važno vaše mišljenje. Molimo vas da razmislite o svojem osjećaju u školi i svojim školskim dojmovima unazad tri godine i odgovorite iskreno na pitanja u ovom upitniku.

Ispunjavanje upitnika je anonimno.

Pročitaj svako pitanje i odaberi jedan od ponuđenih odgovora. (za svaki odgovor stavi X ispod da, ne ili ne znam).

Tablica 1. Upitnik za učenike

Redni broj	Pitanje	DA	NE	NE ZNAM
1.	U mojoj školi učenici imaju dobre ocjene.			
2.	U mojoj školi učenici se osjećaju povezani.			
3.	Učitelji, koji nam predaju, prate naše pohađanje škole, naš uspjeh i probleme u ponašanju.			
4.	Znam kojoj odrasloj osobi se mogu obratiti za pomoć (vezano za učenje, strahove, nasilje).			
5.	U mojoj školi razvija se zajedništvo u razredu.			
6.	U mojoj školi postoje važne odrasle osobe za učenike.  <i>Molim te napiši koje su to osobe.</i>  _____			
7.	Učitelji i osoblje škole pružaju mi podršku.			

8.	Roditelje zanima što radimo u školi i kako se ponašamo.			
9.	Imam priliku surađivati s vršnjacima i učiteljima u školi.			
10.	U mojoj školi svi se poštuju.			
11.	U školi učimo kako rješavati probleme.			
12.	Moji učitelji znaju održavati disciplinu u razredu.			
13.	Puno učenika izostaje s nastave u školi.			
14.	Ne potiču nas dovoljno na uključivanje u školske aktivnosti.			
15.	Puno učenika u mojoj školi ima loš uspjeh.			
16.	Roditelje ne zanima što radimo u školi i kako se ponašamo.			
17.	Učitelji nas ne ohrabruju i ne razumiju nas.			
18.	U školi ne mogu dobiti pomoć (vezano za učenje, strahove, nasilje).			
19.	U mojoj školi učenici su agresivni.			



## Prilog 2. Upitnik za djelatnike

Drage kolegice i kolege,

u školi provodimo projekt "Moja škola kao pozitivno i sigurno okruženje". Da bi projekt bio uspješan jako nam je važno vaše mišljenje. Molimo vas da razmislite o svojem osjećaju u školi i svojim školskim dojmovima unazad tri godine i odgovorite iskreno na pitanja u ovom upitniku. Ispunjavanje upitnika je anonimno. Pročitajte svako pitanje i odaberite jedan od ponuđenih odgovora, tako da u odgovarajuću kolonu stavite znak **X**.

Tablica 2. Upitnik za djelatnike

Pitanje	da	uglavnom da	uglavnom ne	ne	ne znam
1. U mojoj školi učenici imaju dobre ocjene					
2. U mojoj školi učenici se osjećaju povezani					
3. Učitelji prate učenike kroz pohađanje nastave, uspjeh i probleme u ponašanju.					
4. U školi postoji mreža podrške učenicima					
5. Učenici su uključeni u školske aktivnosti					
6. Svi djelatnici rade na razvijanju zajedništva u razredu					
7. U školi postoje važne odrasle osobe za djecu					
8. U školi je prisutno poštivanje drugih					
9. Roditelji su uključeni u praćenje ponašanja učenika, pokazuju interes za njihova obrazovna dostignuća					
10. U školi se uče vještine rješavanja problema					
11. Učitelji imaju vještine vođenja razreda					
12. Učenici često izostaju s nastave					
13. U školi su loši odnosi učenik-učitelj					
14. Učenici su nedovoljno motivirani za uključivanje u školske aktivnosti.					
15. Učenici imaju loše školsko postignuće					

16. Roditelji se nedovoljno uključuju u praćenje ponašanja učenika i ne pokazuju interes za njihova obrazovna dostignuća					
17. U školi nedostaje učiteljeve topline i ohrabrenja					
18. U razredima je negativna atmosfera					
19. U školi nema dovoljno podrške učenicima					
20. U školi su djeca agresivna					

### Prilog 3. Upitnik za roditelje

Poštovani roditelji,

u školi provodimo projekt "Moja škola kao pozitivno i sigurno okruženje". Da bi projekt bio uspješan jako nam je važno Vaše mišljenje. Molimo Vas da razmislite o svojem osjećaju vezano za našu školu i svojim školskim dojmovima unazad tri godine i odgovorite iskreno na pitanja u ovom upitniku. Ispunjavanje upitnika je anonimno. Pročitajte svako pitanje i odaberite jedan od ponuđenih odgovora, tako da u odgovarajuću kolonu stavite znak **X**.

Tablica 3. Upitnik za roditelje

Pitanje	da	uglav nom da	uglav nom ne	ne	ne znam
1. U školi moga djeteta učenici imaju dobre ocjene.					
2. U školi moga djeteta učenici se osjećaju povezani.					
3. Učitelji prate učenike kroz pohađanje škole, uspjeh i probleme u ponašanju.					
4. Učenici znaju kojoj odrasloj osobi u školi se mogu obratiti za pomoć (vezano za učenje, strahove, nasilje).					
5. U školi moga djeteta razvija se zajedništvo u razredu.					
6. U školi moga djeteta postoje važne odrasle osobe za učenike.					

Napišite koje su to osobe:				
7. Učitelji i osoblje škole pružaju podršku učenicima.				
8. Roditelje zanima što učenici rade u školi, kako se ponašaju.				
9. Imam priliku surađivati s učiteljima i stručnim suradnicama u školi.				
10. U školi moga djeteta svi se poštuju.				
11. Učenici u školi uče kako rješavati problem.				
12. Učitelji u školi znaju dobro održavati disciplinu u razredu.				
13. Puno učenika izostaje s nastave.				
14. Učitelji potiču učenike na uključivanje u školske aktivnosti.				
15. Puno učenika u školi ima loš uspjeh.				
16. Roditelje ne zanima što učenici rade u školi i kako se ponašaju.				
17. Učitelji ne ohrabruju učenike i ne razumiju ih.				
18. U školi moga djeteta učenici ne mogu dobiti pomoć (vezano za učenje, strahove, nasilje).				
19. U školi moga djeteta učenici su agresivni.				

## LITERATURA

1. Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Cowen i sur. (1996). u Kranželić Tavra, V. (2002). *Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol 38, br. 1, str.1-12.
3. Durlak, (1997). u Kranželić Tavra, V. (2002). *Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol 38, br. 1, str.1-12.
4. Dryfoos (1997). u Kranželić Tavra, V. (2002). *Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol 38, br. 1, str.1-12.
5. Ferić, M. (2002). Obitelj kao čimbenik rizika i zaštite za razvoj poremećaja u ponašanju djece i mladih. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 38 (1), str. 13-24.
6. Fraser, (1997). u Kranželić Tavra, V. (2002). *Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol 38, br. 1, str. 1-12.
7. Gruden, (1997). u Kranželić Tavra, V. (2002). *Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol 38, br. 1, str.1-12.
8. *Izješće o provedbi nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih za razdoblje 2009. do 2012.(za 2010)*. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti. Zagreb. 2011.
9. *Izješće o provedbi nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine (2019)*. RH. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Preuzeto 23. 11. 2022. s <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20provedbi%20mjera%20Nacionalne%20strategije%20za%202019.%20godinu.pdf>

10. Janković, J. i Laklija, M. (2006). Povezanost ranih roditeljskih poruka i neželjenih oblika ponašanja djece osnovnoškolske dobi. *Kriminologija i socijalna integracija*, Vol 19 (2011) br. 2, str. 1-122.
11. Konvencija o pravima djeteta (studeni 1989). Republika Hrvatska. Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Preuzeto 27.08. 2022., 08:20 s <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/obitelj-12037/konvencija-o-pravima-djeteta-12038/12038>
12. Kranželić Tavra, V. (2002). *Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol 38, br. 1, str.1-12.
13. Maglica, T. i Jerković, D. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika za internalizirane probleme u školskom okruženju. Zagreb. *Školski vjesnik*. 63 (3), str. 413-431.
14. Marković, N., Granić, M., Hadžić, A. (2021).: *Kriza – publikacija udruge Pragma* izdana pod pokroviteljstvom Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstva zdravstva i Grada Zagreba.
15. Metcalf, L. (2011.) *Savjetovanjem do rješenja, praktični program usmjeren na rješenje za rad s učenicima, nastavnicima i roditeljima*, Čakovec: Naklada Kosinj.
16. Nacionalna strategija prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012. godine, Narodne novine, 98/2009.
17. Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti*. Zagreb: Školska knjiga.
18. Petek, A. (2011). *Pojmovnik javnih politika: Što su hrvatske javne politike (str.40-41)*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
19. Petek, A.; Petković, K. (2014). *Pojmovnik javnih politika (str.94)*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
20. Petek Z. (2014). *Pojmovnik javnih politika: Dizajn javnih politika (str. 53)*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
21. NCVVO. *Izješće PISA (2015)*. Programme for international Student Assessment (Program za međunarodno ocjenjivanje(procjenjivanje) studenata-učenika. Zagreb: NCVVO.

22. Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, Narodne novine, 102/18 (2018)., 59/2019 (2019)., 22/2020 (2020).
23. Pravobranitelj za djecu u Hrvatskoj. (rujan, 2016). Republika Hrvatska. Pravobranitelj za djecu. Preuzeto 27. 08. 2022., 09:49 s <https://dijete.hr/hr/pravobranitelj/>
24. Smerdel, B.(2013.) *Ustavno uređenje europske Hrvatske (str. 469)*, Zagreb: Narodne novine.
25. Smerdel, B.(2013). *Ustavno uređenje europske Hrvatske (str. 107.-108)*, Zagreb: Narodne novine.
26. Šota, S., Steiner Jelić S., *Odgoj i obrazovanje djece i mladih s poremećajima u ponašanju – izazov za evangelizaciju*, doc. dr. sc. Stanislav Šota, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, mr. sc. Sandra Steiner Jelić, Dom za odgoj djece i mladeži, Osijek.
27. Hrvatski sabor (2010). Ustav Republike Hrvatske, pročišćeni tekst. Zagreb: *Narodne novine* 85/2010. Preuzeto 22. 11. 2022.  
[https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010\\_07\\_85\\_2422.html](https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_85_2422.html)
28. Vodič za provedbu samovrednovanja u osnovnim školama (2009). Zagreb: NCVVO.
29. Williams, Ayers i Arthur (1997). u Kranželić Tavra, V. (2002): *Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol 38, br. 1, str.1-12.
30. Werner i Smith (1988) prema Howard i Dryden (1999) u Kranželić Tavra, V. (2002). *Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješnije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, Vol 38, br. 1, str.1-12.
31. Hrvatski sabor, (2020). *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, pročišćeni tekst zakona* 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20. Zagreb: Narodne novine.
32. Zakon o pravobranitelju za djecu. (kolovoz, 2017). Hrvatski sabor. Preuzeto 27. 08. 2022., 11:54 s <https://www.zakon.hr/z/264/Zakon-o-pravobranitelju-za-djecu>
33. SAMHSA (2019). (Substance Abuse and Mental Health Services Administration), Agencija za zlouporabu supstanci i mentalno zdravlje SAD-a. Preuzeto 18.09.2022. 19:48 s <https://www.samhsa.gov/>

34. SAMHSA (2019). (Substance Abuse and Mental Health Services Administration), Agencija za zlouporabu supstanci i mentalno zdravlje SAD. Preuzeto 18.09.2022. s [https://iod.unh.edu/sites/default/files/media/Project\\_Page\\_Resources/PBIS/c3\\_handout\\_hhs-risk-and-protective-factors.pdf](https://iod.unh.edu/sites/default/files/media/Project_Page_Resources/PBIS/c3_handout_hhs-risk-and-protective-factors.pdf)